

B-659,1лк
75416

ЛЕОН КУТЮР

ІНСЦЕНІЗАЦІЯ НА 4 ДІЇ (11 ЕПІЗОДІВ)

ЗА ЛАВРЕНЬОВИМ

С. ВОЙШКЬОГО
ТА С. ПРОНСЬКОГО

ТЕАТРАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

V.N. Karazin Kharkiv National University

00450050

2

PK-2

ПРОГОВОР

1811

MOY OL 1935

1935

dp

+

В-659,1-Л.К.

НЕ ВИДАЄТЬСЯ ДО ДОМУ

ЗА ЛАВРЕНЬОВИМ
(„РАСКАЗ О ПРОСТОЙ ВЕЩИ“)

311

История

ЛЕОН КУТЮР'Є

ІНСЦЕНІЗАЦІЯ НА 4 ДІЇ (П'ЄІЗОДІВ)

С. ВОЙШИЦЬКОГО
та С. ПРОНСЬКОГО

П Е Р Е К Л А В
ГР. МИХАЙЛЕЦЬ

Вища науково-репертуарна рада піддіау мистецтва
Головполітосвіти НКО УСРР до вистави дозволила

ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА
Л.К. 154/16
кв. №

145

99663

Проверено
ЦНБ 1900

ПРОВЕРЕНО
ЦНБ 1948 г.

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
ХАРКІВ

1930

54

Бібліографічний опис цього
видання вміщено в „Літописі
Укр. Друку“, „Картковому ре-
пертуарі“ та інш. покажчиках
Української Книжкової Палати

Укрголовліт № 140. 7/1 1930.
Зам. № 1302. Тираж 5.000.
Б.— 3 арк.

РК-2

РЕЖИСЕРСЬКІ УВАГИ ДО ПОСТАВЛЕННЯ П'ЕСИ

П'єса „Леон Кутюр'є, власне, є інсценізація оповідання відомого сучасного російського письменника Бориса Лавреньова „Рассказ о простой вещи“. Але ця інсценізація є щасливий виняток з багатьох інших. Зробили її люди від театру (Пронський і Войницький) з великою майстерністю та знанням сучасних законів сцени, а тому її можна рекомендувати, як вдячний матеріал для роботи режисера, актора і цілого театального апарату.

Тема п'єси — героїчна боротьба підпільного більшовицького ревкому з білогвардійщиною. Вона має велике соціальне значіння, щоб зацікавити широкі кола пролетарських глядачів і виконати в репертуарі театру або драмгуртка певне громадське завдання.

Як драматургічний твір, п'єса має значні вартості переважно сценічні, а не літературні. Добре розвинутий конфлікт — яскрава суперечність двох таборів, що штовхає їх до боротьби. Дія жива, напружена, яскрава, насичена підйомами і спадами, постійно наростає і тримає увагу глядача в напруженні.

Дієві особи цікаві, живі; не шабльонові образи імпонують сучасному глядачеві. Герой п'єси Дмитро Орлов — слідчий надзвичайної комісії, витриманий, сміливий з надзвичайною силою волі салдат революції-ї, з другого боку, комендант контррозвідки поручник Соболевський, некадровий офіцер, ідейний білогвардієць. Цих головних дійових осіб у всіх головних, ударних сценах п'єси автори так добре протиставили, що їхня боротьба набирає найрізноманітніших відтінків і нюансів (особливо сцена в ресторані та у в'язниці). Решта персонажів (і позитивних, і негативних) є чудова галерея типів часів громадянської війни, що дає добрий матеріал для роботи актора. Лише образ революціонерки Белли,

інтелігентки, що пішла в партію і не змогла бути до кінця стійким борцем, зривається фалшивою сценою з отруєнням на засіданні ревкому. Цю сцену ми радимо викреслити, замінивши звичайним повідомленням про її самогубство.

Діалог у п'єсі згущено - яскравий, дійовий, іде натурально і легко, а це для театру не абияка цінність.

З погляду сутолітературного „Леон Кутюр'є“, може, й не має великої вартости, зате п'єса дуже сценічна і в надзвичайно вдячний драматургічний матеріал для утворення актуальної, соціально - значущої бадьорої вистави. Той факт, що „Рассказ о простой вещи“ інсценовано багато разів (в аж п'ять різних інсценізацій), що п'єса йде по цілому СРСР, свідчить про неабияку театральну вартість її. У нас на Україні п'єса йшла в Державному Червонозаводському театрі в перекладі Гр. Михайлеця в сезоні 1928 — 29 р. і пройшла 42 рази, мавши великий успіх у пролетарської аудиторії.

Вибір форми сценічної подачі п'єси

Які основні принципи подачі цієї п'єси ми можемо рекомендувати?

Передусім уже сам драматургічний матеріал визначає форму його подачі на сцені.

Своєю структурою п'єса „Леон Кутюр'є“ найбільше наближається до форми детективного жанру. Цю форму запозичив театр у кіна. Темою її завжди буває якийсь злочин, і дія розгортається з сутички злочинців і тих, що хочуть їх викрити. В даному випадку ми маємо боротьбу підпільного ревкому з денікінською контррозвідкою. Представники цих двох організацій слідчий Ч. К. Орлов і комендант контррозвідки Соболевський, переслідуючи один одного потрапляють у цілу низку ризиковитих, небезпечних ситуацій. Дія розгортається швидко, рвучко.

Такий драматургічний матеріал, як ця п'єса, потребує від режисури, від акторів, від художника зовсім нового підходу до їхньої роботи. У п'єсах такого жанру центр ваги не у виявленні психології, внутрішнього змісту тої або іншої дійової особи, а в зовнішніх, дотепних ситуаціях, що допомагають виявити певний момент теми. Методи колишнього реалістично - побутового чи навіть психологічного театру тут застосувати не можна. Нема

для цього відповідного текстового матеріалу. Виняток є лише одна сцена в ресторані, де автори приділили увагу виявленню „внутрішнього змісту“ Соболевського, а за ним цілої білогвардійщини. Але це знов же не колування в душі героя і декларація білогвардійщини, персоніфікована в Соболевському (він зовсім не п'яний, він удав п'яного). Детективність п'єси потребує зовсім своєрідного підходу до інсценування її. Була б велика помилка, якби режисер або актори надумали і тут вживати вищенаведених метод у своїй роботі над цим матеріалом. Важко уявити, що сталося б, якби актори почали переживати, затягати темп, робити психологічні довгі павзи тощо. Стався б розрив між формою драматичного матеріалу і формою його подачі на сцені! Цей розрив призвів би до дезорганізації, до хаосу. Замість колуватися в душі героїв, виявляти їхні переживання (переживання в розумінні системи Московського Художнього Театру), замість акцентувати на побутових, натуралістичних деталях режисерів вистави і виконавцям - акторам треба всю увагу звернути на соціальну суть даного образу, даної сцени. Треба на перший план витягти соціально-значущі риси даного образу (а не психологічно-правдиві і на них побудувати характеристику дійових осіб. Мало того, треба ще виявити наше (акторське, режисерське) ставлення до цих типів. Виявити наше політичне credo (вірую) — чи підписуємось ми під тим, що проповідує Соболевський, чи ні. Не ховатися за образ, а певним прийомом подати нашу думку, звичайно суто театральними засобами. Всю форму вистави робити чітко, виразно, ударно, а не м'якоплинно, немов кисіль якийсь. „Грати на сцені — значить виображати людей, але не людей абсолютної дійсності, а художні образи (підкреслення наше — В. В.) — стилізованих людей. Ріжниця між життям і сценою — це ріжниця між „бути“ й „удавати“, цебто ріжниця між натурою і мистецтвом (Гаґеман).

Детективність п'єси потребує бадьорого, швидкого, чіткого ритму вистави. Ритм вистави — це насамперед якість, тривалість напруження і розряду уваги глядача. Струшення і спочинок психічних чи емоціональних центрів глядача.

Короткі-ударні, і довші-неударні сцени „Леона Кутюр'є“ підказують режисерів бадьорий, чіткий ритм вистави. Такий

ритм, як цемент, зв'язують в одне гармонійне ціле усі складові чинники творчого театрального процесу.

Режисерові й художникові треба звернути особливу увагу на принцип оформлення вистави, на швидкість зміни обстанови епізодів. Оформлення цієї п'єси треба розв'язати так, щоб дати змогу режисерові не тільки розгорнути швидкий темп зміни епізодів, але самим оформленням ще більше виявити динаміку п'єси. Не треба нагромаджувати безліч натуралістичних деталей. Художник теж мусить знайти соціально - значущі, типові речі чи елементи, щоб одним двома натыками оформити місце дії.

Добре було б використати у поставленні п'єси музику не лише для вставних номерів, а для заповнення тих павз, що мимохіть будуть підчас так званих „чистих перемін“.

Ось ті кілька загальних думок, що їх можна висловити в короткій передмові про таке складне питання, як поставлення п'єси.

Заслужений артист Республіки

В. Василько

Леон Кутюр'є (Дмитро Орлов). Слідчий ЧК або секретар виконкому. Залишився для підпільної розвідчої роботи в місті, як його захопили білі. Величезна сила волі, видержка, сміливість і спритність. Розмовляє уривчасто, карбуючи слова. Удаючи з себе Француза, Кутюр'є має лиск і манери елегантного парижанина. Надзвичайно привітний. Чудесно зодягнений. Чудово розмовляє по-французькому ще й акцентує. Кутюр'є брюнет з голеним обличчям. Орлов ясний блондин. Років 35.

Марго (Белла). Дівчина, років 20, гарна. З інтелігентної сім'ї. Прекрасно удає світську даму. Дуже експансивна, але вміє володіти собою. Комуністка.

Кулагін (Петро Андрійович). Багатий комерсант. Монархіст. Розмовляє, захоплюючись. Часто потирає руки. Середнього зросту. Огрядний. Років близько 50. Руська борідка, вуса.

Кулагіна Ганна Антонівна. Його жінка. Огрядна, добродушна, наївна. З купчих. Полюбляє, щоб її вважали за світську даму. Років 45.

Семенухін (зубний лікар). Комуніст. Залишений на підпільну роботу разом з Орловим. Високий на зріст, худорлявий. Років 40. При невеличкій борідці й вусах. В окулярах. Має великий авторитет серед товаришів. Великої сили волі.

Полковник Розенбах. Начальник контррозвідки. Кар'єрист. Нездара, заздрісний. Жорстокий. Як сміється, гидко хіхікає. Років 45. Лисий, руді вуса.

Поручник Соболевський. Комендант контррозвідки. Позакадровий офіцер з вищою освітою. Розумний і жорстокий. Любить розшук і на цій ділянці талановитий. Психологі добрий актор. Високий, сухий, нервово обличчя, сталеві очі. Голений, темний шатен.

Капітан Туманович. Військовий слідчий в особливо важливих справах. Сухий, педантичний, ущипливий. Говорить повагом, тихо. Років 35. В окулярах, невеличкі вуса.

Поручник Волконський. Фронтний офіцер.

Поручник Сомов. Штабний ад'ютант. Ферт.

Штабс-капітан Назаревський. Штабний офіцер.

Ротмістр Станковський. Штабний офіцер. Поляк. Солоденький і набридливий. Розмовляє з помітним акцентом. у манері говорити багато афектації.

Прапорщик Терещенко (Василько). Допіру призначений з юнкерів. Студент років 20. Вродливий, дуже соромливий: часто ніяковіє й червоніє. Говорить, трохи заїкаючись. Пише вірші.

Капітан Богатирьов. Високий, костявий армієць-фронтник. Не вміє говорити. Розмовляє грубим басом, відкашлюючись. Дуже любить співати. Років близько 40. Волосся їжачком. При вусах.

Молодий чоловік з проділем. Він же розпорядник на вечірці у Марго. Типовий мамин мазунчик, незмінний розпорядник на всяких вечірках. Франтовитий і дуже жвавий.

Свирідко. Агенти контррозвідки. Темна особа з кримінальним минулим. П'яниця з пропитим голосом. Низьколобий, патлате волосся; при бороді й вусах. У подертому пальті, в драних черевиках. Років 45.

Іполіт Гулькін. Місцевий поет-футурист. Невисокий на зріст з пташиною фізіономією, при поетичній зачісці. Викривляється і розмовляє, як черевовіщун. У візитці, з розкішним бантом. Років 30.

Омельчук. Селянин-українець. У рисах обличчя щось нагадує Орлова. При вусах і бороді. Років 35. Залуканий і безпорадний.

Муза Аполонівна. Місцева аматорка. Деклямує Ігоря Северяніна. Говорить басом. Років 30, довговида.

Перший робітник.

Другий робітник.

Перший червоноармієць.

Другий червоноармієць.

Перший чекіст.

Другий чекіст — матрос високий на зріст.

Шофер.

Перший підпільник.

Другий підпільник.

Перший п'яний.

Другий п'яний.

Дама в манті.

Добродій у котелку.

Перший салдат — телефоніст.

Другий салдат — телефоніст.

Міщанин — пацієнт.

Панянка — пацієнтка.

Покоївка.

Громадяни — на вулиці, салдати, офіцери, пацієнти в зубного лікаря, гості на балі, слуги й жінки в ресторані.

Далека гарматна стрілянина.
Розсовується перша завіса.

ЕКРАН

„Червоні кидають“ місто. Частини добровольчої армії вступають у передмістя. Людність закликано до спокою“.

Одночасно у вирізі другої завіси з'являється фігура чоловіка до пояса, що голиться перед дзеркалом, повернувшись спиною до публіки, і надягає перуку

ЕПІЗОД ПЕРШИЙ. ДОБРАРМІЯ ІДЕ

1

Вулиця. На тротуарі і на вікнах по будинках городяни, обивателі. Чути гарматну й кулеметну стрілянину, що дедалі наближається. Публіка стежить за боєм. Серед юрби елегантно вдягнений Француз Леон Кутюр'є

Юрба. А-а-ах!

Перший обиватель. Переліт!..

Перший робітник. Промазали...

Другий випал і розриви

Другий обиватель. А це доділа!

Третій обиватель. Саме враз!

Перший робітник (крізь зуби стиха). Сволота!

Четвертий обиватель. Забігали комісарики!..

Перший обиватель. Не досмаку. Влетить сволочам!

Третій обиватель. Шкода... Втечуть.

Четвертий обиватель. Не турбуйтеся! Хто втече, а кому і влетить.

Вибігають два червоноармійці. У руках телефонні апарати та проводи

Перший червоноармієць. Куди ж тепер?
Другий червоноармієць. Кругом смалять,
не розбереш...

Перший червоноармієць. Давай сюди на
Сергіївську.

Перший робітник. Та куди, дурило? Смали
на цей бік! Просто до вокзалу.

Червоноармійці тікають

Голоси: Е ге-ге... Не втечеш! Куди там
утекти! Підмаж п'яти салом! Помагає... (Сміх.
Постріли).

Голоси.— Так їх! Смали їх, падлюк!

— Молодці добровольці! Усіх би перетрощить!..

— Ач-ач, як литками крешуть?

— Хами! Бандити прокляті!..

Другий робітник (стиха). Радіють, падлюки!

Добродій у котелку (під руку з дамою, що в
манті). Як це називається? Оте, чим стріляють?

Кутю р'є. Шрапнеля, мсьє! Такий трубка, що
багато багато менший за кулька. Дуже неприємно...
Très désagréable.

Пані в манті. Це робота картечі.

Кутю р'є. Oui, madame!.. Картеш... (Постріли).

Перший робітник. А ти ці кульки нюхав?
Кутюр'є. О, ні. Я не військовий. Але я мав
фабрик-консерв. Консерв — Леон Кутюр'є. Mais, au
moment ... У момент війна мій завод працював pour
оборон: на оборона, і фабрик-консерв був фабрик
набій, шрапнель. А pour са я розумій.

Перший робітник. (відходячи). Сволота! Хо-
дімо, Василю! Ех, аж дивитися важко: висипало їх,
мов вошей на брудному тілі.

Другий робітник Дарма... Прийде час —
почистимо, ще й у лазні попаримо! (Робітники йдуть).

5

Голоси.— Побігли, побігли! Дивіться: кавале-
рія. Навздогін!

— Ого!

— Де? Де?

— Та онде з-за лісу!

6

Молодий чоловік (вбігає). Ідуть! ідуть! Наші...
корнілівці! (Юрба, виukuючи) „Слава!“ „слава“ (біжить
назустріч).

Кутюр'є відходить набік, дивиться у напрямі до білих, що на-
ближаються сюди

7

Офіцер (увіходить з кількома салдатами. Козиряє). Ша-
новний добродію, як найближче пройти до пристані?

Кутюр'є. Oh, mon lieutenant. Ві бачиш ця улис?
Іздив до перші заворот цю руч á droit, там буде кру-
тому спуск, і ві знайшов пристань.

Офіцер. Дякую вам. Ви чужоземець?

Кутю р'є. Oui, monsieur!.. Я - француз.

Офіцер. А-а! Союзник. Хай живе Франція! Напишіть у Париж, мсьє, що ми сьогодні вщент розбили червонопузу наволоч. Незабаром Москва — наша.

Кутю р'є. Oh, mon lieutenant. Руські офісьє Це le plus brave! маршаль Фош сказав (з ледве помітною іронією): Руську арме один голій куляк розбивав боський пушка.

Офіцер. Мерсі, m - eur! (До салдатів). За мною! Кроком руш!

Кутю р'є. Пардон, мсьє! Я мав честь перші вітати вас. Хто перші входив у місто? Який це часть? Який це молодці?

Офіцер (з погордою). Корнілівці, m - eur. Мерсі, m - eur! (Пішов).

8

Кутю р'є. Корнілівці? Oh, c'est magnifique! (непомітно черкає щось олівцем на манжеті).

Проходять городяни, деякі поодинокі загони. За сценою оркестра частин добармії, що входить у місто

9

Увиходять один одному назустріч два п'яні

Перший п'яний. Васько, голубе, здоров був! В-в-віншую! (Обіймає другого і п'яно плаче).

Другий п'яний. З празничком (цілуються). З празничком! (Озирнувся) Ну, й публіки, чорт її... (П'яно сміється). Я думав, що це щось на взірєць чеховського

„затнення умов“, а воно, виходить, бомонд, найвища ар-р-ристократія... Звиняйте! С-сашко, пивниця відкрилася з нагоди добровільців... Ходім!

10

Входять два салдати з телефонними апаратами, тягнуть проводи до під'їзду сусіднього будинку

Перший п'яний. Господи, дождались! Сонечко! Публіка! Інтелігенція... (Заплакав).

Другий п'яний. Бомонд! Звиняйте... Ходім, Сашко! (Підспівує спіяна під звуки оркестри, що віддаляється. Ідуть геть).

11

Перший салдат-телефоніст (похмуро). Сьогодні чіпляй, а завтра знімай. Те тільки й знаємо...

Другий салдат-телефоніст. Чіпляй, чіпляй! Наше діло маленьке. Що нам, малярам! День робимо — два гуляємо.

Кутюр'є (підходить до телефоністів). О, телефон! Хоробрі корнілівці. Le vous salue, m-rs! Я привітав корнілівці.

Перший телефоніст. Які там корнілівці?

Другий телефоніст. Чи ба! Наче краших за корнілівців і нема! Дроздовці ми!

Кутюр'є. О, пардон, мсьє! У вас малиновий штан. Я забув. (Пригощує цигарками). Сільву-пле, мсьє!

12

Юрба вибігає, несучи на руках капівана Богатирьова

Юрба. Слава! Слава! Слава!..

Капітан. Панове!.. Панове!.. Вельми вдячний.
Сердечно дякую! Не заслужив, панове!..

Юрба, вигукуючи „слава“ проходить

13

За юрбою йде піднесено-настрівний прапорщик Терещенко з букетом квіток у руках

Кутюр'є (спиняючи його). Pardon, m-eur lieutenant. Я хотів вам говорив... Яке свято! яка учта! Мсьє, я француз. Я—чужоземець, mais moi... але я розумій ця учта, національні чуття. Пардон, мсьє, я називав себе Леон Кутюр'є, комерсант.

Терещенко. Прапорщик Терещенко. Дуже приємно, мсьє!

Кутюр'є. Ви перемогли, мсьє, але, напевне, ви дуже втомились. Уся ваша армія.

Терещенко. Так, ми втомилися, мсьє. Але в такі дні, як сьогодні, цієї втоми не відчуваєш. І таких днів буде багато! Велике діло—почати. Ми збили червоних. Ми їх женемо!

Кутюр'є. Ви їх гнав чудесно! Un, deux Semaines. І ві був Москва. Одна, дві тижднів, і ві був Москва.

Терещенко. Дякую вам, мсьє. Вони глузували з нас, а тепер сміємося ми. Сміється той, хто сміється останній! (Іде).

14

Кутюр'є (усмід). Vous avez raison, m-eur! Rira bien, qui rira le dernier! Сміявся той, хто сміявся останній!

(ТЕМРЯВА)

ЕПІЗОД ДРУГИЙ. ЛЕОН КУТЮР'Є З ПАРИЖУ

1

Затишна кімната в домі Кулагіних. Піяніно, ширма. Вечір.
М'яке світло. Далекі гарматні постріли

Марго (нервується. Підходить до піяніна, перебігає пальцями по клявішах. Дзвінок. Виходить).

2

За сценою голоси Кулагіна і його дружини

Кулагіна. Ах, Марго! Ріднесенька моя! як люблю, як гарно!... А люду скільки!...

Кулагін. Усе місто висипало! Свято на вулиці.
(З'являється на дверях).

Кулагіна. І не пізнати міста. А головне: почувається, що прийшла справжня влада. Я не знаю, Марго, ріднесенька моя, як усі, але я відчуваю, що якось відновилася. Почистішала, наче змила з себе щось гідке, брудне, липуче.

Кулагін. Так... Багна, слава тобі господи, позбавилися. А от ви, Маргарито Миколаївно, дивлюсь я на вас і думаю: як ви жили? Як зносили оцеї кошмар? Вже, коли ми, російські обивателі, що звикли до всякої гідоти та до паскудства, і то аж корчилися і, мов чуда, чекали оцього порятунку, то як же було вам?! Прожити усе своє життя у культурній Європі, блищати по світових столицях і самій без чоловіка потрапити у цей дикунський танок вошивого хама! Блискуча оперна паризька артистка і... „дайош борщ з конини!“ (Розвів руками, пішов).

Кулагіна (обіймає Марго). Ходімо до нас! Сьогодні я витягну вас з вашої келії, люба Марго! Сьогодні усім треба бути вкупі. Сьогодні наше загальне велике свято!

Марго. Так, Ганно Антонівно. І я особливо виразно відчуваю усе це свято: сьогодні тут буде мій чоловік.

Кулагіна. Сьогодні?!

Марго. Так. І навіть зараз. Я чекаю його щохвилини. Мені допіру ось передавали телефоном... Дзвонив його приятель-офіцер Леон — у поїзді головнокомандувача і не пізніш, як о дев'ятій, буде тут. За слобідкою зірвали колію: її тепер лагодять. І от я чекаю і страшенно хвилююсь.

Кулагіна (гукає в двері). Петре Андрійовичу! Петре Андрійовичу! Петю! Йди сюди швидше!

4

Кулагін увіходить

Кулагіна. Чуєш? Леон Францович зараз буде тут!

Кулагін. Леон Францович, тут?! Як це так?

Марго. Так. Я жду його. Він мусить приїхати у потягу головнокомандувача. Ось зараз. О дев'ятій. От бачите, яка у мене радість!

Кулагін. Ну, вітаю, голубонько! Від щирого серця вітаю. Але дозвольте. Ви кажете — о дев'ятій, а тепер дев'ята за сім хвилин. Значить зараз, прийде? Ох, господи! Вітаю я вас, а сам себе на іншому ловлю.

Марго. На чому Петре Андрійовичу?

Кулагін. Шкода розлучатися з вами, рідненька ви наша Маргарито Миколаївно! Особливо тепер, коли ця огидна смуга життя зосталася позаду. Ми так вас полюбили!..

Кулагіна. Так, так... Здумайте тільки, як ми звикли до вас за цей час. Ви нам зовсім своя, рідна... І так не хочеться думати, що так-от скоро ваш чоловік повезе вас звідси і спустіє гніздечко нашого соловейка!..

Марго. Ну, ну, Ганно Андріївно, це ще буде не так скоро. Ми з Леоном поживемо ще тут місяців зо два, поки не заспокоїться все. І мені так само важко розлучатися з вами.

Кулагін. Так, так... Отут і розберись! Ех, Маргарито Миколаївно, що вже тут!.. Пам'ятаєте: два тижні тому, як ви з ордером комгоспу зайняли були у нас кімнату, ми, сказати правду, з Ганною Андріївною дуже на вас гострили зуби... Що вже тут! Грішним ділом, я ж перший і сказав: „уселять мені якусь погань, що потім розкраде усе на світі та й пихне! І жаліться нема кому“...

Кулагіна. Та мовчи вже, Петре Андрійовичу! Хто колишне згадає, хай того дідько забирає!

Марго. Ані стілечки не ремствую я на вас, Петре Андрійовичу! За наших часів, справді, так важко йняти кому будь віри.

Дзвінок. Напружено чекають. Марго кидається до дверей

На дверях з'являється молодий чоловік з проділом
Марго (розчаровано відступає назад).

Кулагін. Ах, це ти, Міша? А ми думали... Ну, заходь, заходь! Сьогодні можна.

Марго. Заходьте, будь ласка! Чого ж ви на дверях стали?

Молодий чоловік з проділом. Ах, дядю! Рідненький мій!.. Вітаю!.. Цілуйте мене всі, і я всіх розцілую. Христос воскрес!..

Цілує Кулагіна

Кулагін (серйозно). Воїстину воскрес!

Молодий чоловік. Христос воскрес, тьотю!

Кулагіна. Воїстину воскрес! (Цілюються).

Молодий чоловік (цілує руку Марго).

Марго (сміється).

Молодий чоловік. Ах, панове, яка краса! А військо яке!.. Бачили шкурівців? Бачили марківців? Оце так справді військо! (Наспіває). „Смело мы в бой пойдем за Русь святую!“ Завтра і я пишуся в військо. У місті тисячі запишуться!.. (Здалека чути гарматні вибухи). О! Женуть їх!

Кулагіна (христиться). Слава тобі, господи!

Кулагін. Еге. Тепер уже поженуть. Будьте спокійні!

Молодий чоловік. Не сьогодні-завтра заженуть, мабуть, аж за тридцять другу верству, за річку. Паршиве там місце. Пам'ятаєте, шанці там копали? Тижнів зо два буржуазію з лопатками туди були ганяли...

Кулагін. Еге, там вони чи й не закріпляться: місцевість височенька. Для позиції зручно.

Молодий чоловік. Єрунда! Як ударили вже, то й звідти проженуть. (Постріли). Ага! Знову. Чуєте?

Добивайте, братця, добивайте! Ну, я побіг. Треба ще Петра Семеновича привітати. Сьогодні цілий день він віцмундир свій чистив. Ага, пак... до Муханцевих ще, до Королькових... Біжу! Бувайте! (Біжить).

6

Кулагіна. І так от цілісіньке місто радіє!..

Кулагін (похмуро). Еге. Крім деякої частини. Радіє все, крім тієї каламуті, що причаїлася по темних закутках. Брудну воду з пляшки вилили, а каламуть на вінцях і на денці таки осіла. Залишилася... Ну, та дарма: відмиємо! (Дзвінок).

Марго. Oh! C'est mon mari. (Усі встають і йдуть назустріч).

7

На дверях з'являється Кутюр'є

Марго (кидається йому на шию, цілує його. Він у замішанні. Посміхається). Oh, mon Leon! Oh, mon petit! Je vous attendais depuis longtemps!

Кутюр'є (він щось їй говорить стиха).

Марго. О, даруйте! Я така щаслива, що забулася навіть... Дозвольте представити вам мого чоловіка.

Кутюр'є (цілує руку господині, тиє руку господареві).

Кулагіна. Чого ж ми на порозі стоїмо? Будь ласка, до нас! Скляночку чаю з дороги. А втім, мабуть, хочете помитися?

Кутюр'є. Дякую. Parlez-vous français, madame?

Кулагіна. Un peu. Trop peu... (У замішанні).

Кутюр'є. Шкода. Я розмовляй укрейн дуже погано. Я не хочу ван. Я маю звичка з дорога ходить бань. З вакзаль я давав везти себе бань. Le bain! Хазяїн лякавсь. Казав: „який бань? Стріляй“. Але я давав йому два ста карбованець, він мене купав, а на улєс — бум! бум!..

Кулагін і Кулагіна (разом). Маргарито Миколаївно! Та тягніть же вашого чоловіка. Просимо до господи — закусити з дороги.

Кутюр'є. *Merçi, madame!* Я вже закусив. *Bien merçi!*

Кулагіна. О, ви, я бачу, як і ваша дружина, у свій куточок! А втім, сьогодні це цілком зрозуміло. Після такої довгої розлуки... Сьогодні я поступаюсь. Але з завтрашнього дня ви і Марго наші полонені.

Кутюр'є. *Avec grand plaisir, madame!*

Марго. Дуже вдячна вам, Ганно Антонівно!

Кулагіна (ласкаво сміючись). Надобраніч. (До Кулагіна). Ну, ходімо, старий.

Кулагін (сміючись). Вибачте, та чого ж це — старий? Хе-хе-хе! Ну, пішли! Ага, пак... одне тільки питання. Який настрій на фронті, Леоне Францовичу? Аджеж ви, так би сказати, з самого центру дій.

Кутюр'є. Чудесні, мсьє. Цей червоні юрба біг, як сто баран. Ще один-два тиждень. Упе, *deux semaines*, і цей бандит був розбитий остаточно. В Одес союзні висаджував дві дивізії французькі зуав. *Oh c'ett l'armee!* Вони будуть бив більшовик, як бив Бош. А славні руську арме! *C'ett incroyable!* Неймовірно! Вони бився, як лев! Вони будуть роздавить цей роз-

бойний революційон, як ми роздавив його у нас у Франс сто двадцять п'ять рік тому. Незабаром буде польна порядок. Я знов буду взять la commerce, фабрік - консерв, Марго співати опера. (Дивиться запитливо на дружину).

Марго. Tu es fatigué, Leon, n'est pas ?!

Кутюр'є. Oui, ma petite, je veux dormir.

Кулагін Авжеж, авжеж! Звичайно. Вам треба відпочинути після такої дороги. А де ж ваші речі, Леоне Францовичу?

Кутюр'є. О! У мене тільки маленькі сак. Я зоставляй його вагон. Завтра я його брав.

Кулагіна. Тоді візьміть покищо білизну Петра Андрійовича.

Марго. Не клопочіться, Ганно Андрійовно! Леоннова білизна у мене.

Кутюр'є. Мерсі, мадам! (Цілує руку).

Кулагіна. Надобраніч! Бажаю вам гарненько відпочинути.

Кулагін. Надобраніч! (Обидва виходять).

8

Кутюр'є. Oh, ma petite! Je Suis... Зачиняє двері. (Оглядається). Товаришко Белло! Ви добре знаєте всю квартиру?! Куди виходить затильний хід?

Марго (Белла). У двір до дровітні. Ліворуч ворота. Наніч їх замикають. Стіна до сусіднього двору півтора сажні заввишки, але біля дровітні лежить легенька драбинка.

Кутюр'є (Орлов). Ви — молодець, Белло!

Марго (сміється). Знаєте, це — чорт-зна що! Якби я не знала, що ви прийдете о дев'ятій, у світі не впізнала б вас! Феєрична зміна!..

Кутюр'є. Цс-с! Тихо!.. Стінки можуть мати вуха. Не розмовляймо по-українському: така розмова між подружжям-французами може здатися підозрілою.

Марго. Цілком безпечно: у них нема та й не може бути ані найменшого підозріння. Але звідки у вас, товаришу Орлов, такий комедійний хист? Ні защо не повірила б!

Кутюр'є. Хист? Ні. Просто звичка. Не дурно ж я шість років тинявся в еміграції у Парижі.

Марго. Та я не про мову, а от про цю імітацію акценту. Це дуже важка річ!

Кутюр'є. О, це — дурниці Белло. Трошки сили волі, трошки видержки та вміння держати себе в руках — і все. Ну, а тепер до діла. Ви можете дати мені паперу й ручку? (Скидає манжети). От вам — наочний доказ переваги буржуазного костюму. (Перепишує з манжета на папір і читає). „Корпус Май-Маєвського. Олександрійський гусарський полк. Приблизно шістсот шабель. Третя стрілецька дивізія Малиновського“.

(Витирає манжету гумкою).

Марго (закохано дивиться на нього, стоячи за спиною. Уся тягнеться до нього. Шепоче). Любий! Рідний! Коханий! Дужий мій!..

Кутюр'є (подає листки). Завтра ж віднесіть до Семенухіна. А це от надзвичайно важливе сповіщення для військового відділу. Далі ось що, Белло! Вам треба якнайшвидше нав'язати стосунки з штабом. Ви завтра ж почнете організовувати концерт на

користь добровольчої армії. А зараз — спати: я стомився без краю! (За сценою чути військову оркестру). Чуєте?

Марго (різко). Знаєте, я вважаю, що це все безглуздо, нерозсудливо й огидно!

Кутюр'є. Що саме?

Марго. Ну, оця вся історія. Не можна залишати людей у підпіллі на місці їхньої легальної роботи! От як вас. Ми не такі багаті на визначних партійців, щоб губити їх, як гудзики від штанів! І я вважаю, що ревком до вас поставився по-ідіотському безглуздо!

Кутюр'є. Белло! Я прохатиму вас підшукувати відповідніші вирази, складаючи ціну заходам ревкому.

Марго. Я не звикла до дипломатичної чемности.

Кутюр'є. Звиняйте! Ревком не дурніший за вас.

Марго. Дякую.

Кутюр'є. Нема за що! (Роздратовано). Що ви розумієте у партійній роботі? Ви — маленька дівчинка, що втекла з архібуржуазної сім'ї у романтичній потік. Аджеж вас тягла саме романтика... пригоди! Дуже добре, що ви працюєте для партії і працюєте якнайширіше, але засуджувати постанови старших товаришів вам ще зарано.

Марго. Так. Цілком правильно. Я — з буржуазної сім'ї, але ж я працюю для партії вже третій рік, і я вважаю, що кожний має право висловлювати свої думки.

Кутюр'є. Не заперечую. Майте свої думки для себе. (М'якше). А хочете знати, чому залишили саме

мене? Тому, що я тут в окружній місцевості на п'ятдесят верстов знаю кожний камінець! Знаю, за ким і як треба стежити, як тільки розпалиться біла пристрасть. А коли наші повернуться, у мене в одну мить усе місто буде в руках! Отак! (Стискає руку в кулак). І ніяких розмов, ніякого шпигунства, ніякої контрреволюції!..

Марго (палко). А як ви впіймаєтесь?

Кутюр'є. Що ж з того... Риск. На те й війна. А, крім того, якщо ви мене не впізнали, то це вже досить певна гарантія, що мене не пізнає ніхто. Скажіть самі, хіба ж зміна справді не цілковита: „рудобородий кат“, „Нерон“, „мучитель“, слідчий ЧК Орлов і — Леон Кутюр'є!..

Марго (після невеличкої павзи. Пристрасно і тоскно). Дмитре! Вислухай, зрозумій же, нарешті, мене! Ти знаєш, я люблю тебе. Три роки я ношу в собі свою любов, намагаючись заглушити своє почуття... Нічим не виявляю його, хоч це буває дуже тяжко. З цим я мирилася, мовчала... Але тепер, коли ти щохвилини — у кипучому вулькані, коли щохвилини я жду, що ось тебе схоплять, уб'ють... Я не можу! Не можу, Дмитре! Аджеж, нарешті заради тебе я пішла на все це!..

Кутюр'є. Годі, товаришко Белло! Ви вибрали дуже невідповідний момент, щоб виливати свою душу. І запам'ятайте раз назавжди, що ви пішли працювати заради нашої справи, а не заради мене! Так, і тільки так я можу вас прийняти. І кінчаємо розмову. Де мені спати?

Марго (показує на ліжку за параваном) Там.

Кутюр'є (підходить і дивиться). Гарне ліжко. А ви де спите?

Марго (різко). Також!

Кутюр'є. Що за дурниці? Невже не могли ви подумати про це заздалегідь?!. Попросіть у хазяїв якусь канапку для мене.

Марго (з притиском). Орлов! Я не вважала вас за здібного на міщанство. Якщо ви вважаєте за небезпечне розмовляти зі мною віч-на-віч по-українському, то буде зовсім уже не по-французькому, щоб чоловік, приїхавши після розлуки, вимагав окреме ліжко. Безглуздо й підозріло! У мене є два укриття, і буде дуже зручно. Сподіваюся, ви досить володієте собою.

Кутюр'є (роздратовано). Я не через те. Просто не хотів би, щоб вам було незручно. Уві сні я дуже неспокійний.

Марго. Дурниці! Зачекайте тут, поки я ляжу. (Пішла за параван. Павза. Із-за паравана). Leon! Je vous attends.

Кутюр'є. Je vous... (Гарматний постріл). Це на тридцять другій верстві! (Повертає вимикач).

ЗАВІСА

ЕПІЗОД ТРЕТІЙ. ВЕЧІРКА В ОФІЦЕРСЬКОМУ ЗІБРАННІ

1

За сценою оркестра. Входить Марго, Кутюр'є, поручник Волконський, ротмістр Станковський, прапорщик Терещенко

Марго. Тут якось затишніше. Сядьмо! Музика і яскраві вогні мене сьогодні втомлюють.

Волконський. Яскраві вогні! Якби ви знали, Маргарито Миколаївно, як рвешся до цих огнів у нашому тяжкому похідному житті. Допіру сьогодні вранці був я на цій проклятій тридцять другій верстві. Ви не уявляєте собі: шанці, багно, багно... буквально до пояса. Мжичить осоружний дощик. Лежиш у шанцях, а вогкість проймає тебе наскрізь, крутить мозок, сковує душу. Не хочеться ні думати, ні говорити, ні жити. А тепер ось тут вогні, музика, квіти, і на тлі всього цього ви, ваша посмішка, ваш голос...

Станковський. Красо! Янголе! Божественна! Дозвольте ручку.

Марго (посміхаючись, простягає йому руку).

Кутюр'є. О, мій дружина гарно співав: він три роки співав французький опера.

Волконський (провадить далі). Так як же не любити їх, як не пориватися до цих яскравих вогнів?

Марго (Терещенкові). Васильку, а ви любите яскраві огні?

Терещенко (розгубився). Я? Ага... Вогні? Дуже!.. Дуже люблю!..

Кутюр'є. Тепер от можете був спокійні. Іще два-три удар, і червоні банда розсипавсь. І тоді цей яскраві огні будуть освітлював уся великий Росія.

Марго. Так. Це буде! Я в це вірю! І в це не можна не вірити. Але знаєте, панове, поки червоні сидітимуть на цій бідолашній тридцять другій верстві, поки ви не виб'єте їх звідти, у всіх буде якийсь тривожний настрій. Це ж так близько від міста!..

Волконський. О, це справа двох-трьох днів!

Станковський. Дурниці. Ну, про віщо тут говорити? Бога ради не хвилюйтеся, Маргарито Миколаївно! Дозвольте ручку! (Цілує руку).

Терещенко. Ну, звичайно, дурниці Маргарито Миколаївно. Ми їх розіб'ємо!.. Панове! Аджеж, правда, ми розіб'ємо їх?

Волконський. Розіб'ємо, Васильку! Розіб'ємо!.. Тільки ж не можна враз, Маргарито Миколаївно. Це дуже складна річ — воєнна справа.

Терещенко. Підготуватися треба.

Станковський. Васильку, ти таки геній: до всього ж треба готуватися. (Цілує руку. Марго. Звуки мазурки).

Станковський (зривається з місця). Маргарито Миколаївно! Ви чуєте? Мазурка! Маргарито Мико-

лаївно, я поляк. Ви розумієте, що я не можу бай-
дуже слухати мазурку. Колись казали, що ми, поляки,
протанцювали свою вітчизну у мазурці, але споді-
ваюсь, що свою нову вітчизну, Росію, я не про-
танцюю. Один тур мазурки, Марґарито Миколаївно!
Другий ми з вами протанцюємо в Москві.

Голоси. Браво, Станковський!

Марґо. Я втомилася до нестями. Але, щоб мати
право протанцювати з вами другий тур, я все таки
танцюю перший.

Голоси. Браво, браво, браво!

Марґо і Станковський танцюють мазурку серед кола гостей та
офіцерства. Кінець танцю, оплески і знову голоси: „Браво!
Браво! Браво!“

Кутюр'є (Волконському). Ві вчора говорив мені,
що був маленькі затримка набой. Це дуже непри-
ємно. *Tres désagréable!* Мі вчора закладалися, що
французькі набой прибував сьогодні. Нема сумніву,
що наш заклад — шампанські я пив сьогодні ва-
шим коштом: набій прибув.

Волконський. Та ба! Цього разу ми, на жаль,
п'ємо шампанське вашим коштом, — набойів нема.

Кутюр'є. О, як це неприємно!

Марґо (підходячи до них). Панове! Невеличка сі-
мейна розмова між чоловіком і жінкою. Сподіваюсь,
ви пробачите нам, панове?

Кутюр'є (жартівливо). О, ця маленькі розмова
часто пахнув великі сімейні сцена.

Станковський. Сцена від Марґарити Мико-
лаївни? Неймовірно. Божественна! Красо! Вашу

ручку! А взагалі сцени це — дуже неприємна річ. З досвіду знаю. Васильку, ніколи не женись!

Терещенко. Та до чого тут я? І взагалі дайте мені спокій! (Сміх).

Марго (стиха до Кутюр'є). Третя дивізія Малиновського сьогодні вирушає на Чубарівку.

Кутюр'є (стиха). Гаразд. Працюйте далі. (Дає їй пудреницю). Тут два останні зведення.

Марго (відходячи). От і все. Як бачите, сімейна сцена закінчилася дуже хутко. (Обертаючись до Волконського). От ви щойно сказали про позиції. Я розумію, що там жах, але уявити собі яскраво, що таке позиція, ніяк не можу. Стільки чуєш про них, так гостро відчуваєш їх, і вдень і вночі думаєш про них, з любовною журбою проводиш туди своїх близьких, а що це — не знаєш. Я так хотіла б хоч оком кинути на ці позиції!...

Кутюр'є. О, ні! Я не пускав тебе туди, на цей позиційон! Це — й не знати, який страшний місце: там стріляв, стріляв... Я не пускав тебе, ні!

Марго. Але ж, Леоне, чому? Я ж тільки здалека глянула б. Та мене ж червоні не побачать, панове?

Станковський. Вас, таку красу, побачать скрізь. Дозвольте вашу ручку!

Волконський. Ну, звичайно, не побачать.

Кутюр'є. Ні, ні! Я не пускав тебе. Це — небезпечні, дурні примха!

Марго. Але ж мені так хочеться!...

Волконський. Ваші бажання для нас — закон, Маргарито Миколаївно! Дозвольте мені супроводити вас.

Терещенко. Леоне Францовичу, я вам... гарантую... цілковиту безпеку Маргарити Миколаївни. Я особисто... я готовий...

Станковський. Васильку, ти — геній! (Сміх).

Кутюр'є (сердито). Такий випадок я теж їхав разом з вами, але я не розумій цей безумства...

Марго. Алеж це — таке нове, таке незнайоме, оповите якоюсь глибокою таємницею, сповнене глибокої правди!

Кутюр'є. О так. *C'est vrai!* Але ж і багно глибокі теж дуже багато... (Всі сміються).

2

Увійходять Соболєвський, Розенбах і кілька офіцерів

Волконський. Так. Багно там страшенне. Вам, Маргарито Миколаївно, калосі навряд чи допоможуть.

Станковський. На такі ніжки калосі? Неможливо! Красо, дозвольте я вас на руках понесу!

Терещенко (запально). Пане ротмістре, ви ніколи... на позиції не були! Нічого подібного!

Станковський. Васильку, ти ж — геній. Не гнівайся!

Волконський (до Розенбаха і до Соболєвського). Ну, насилу ви, панове, зібралися! Чого це так пізно? Маргарито Миколаївно, дозвольте вам представити: полковник Розенбах, поручник Соболєвський, поручник Іваненко. (Одну секунду Соболєвський і Кутюр'є гостро око - в - око дивляться один на одного. Терещенко виходить).

3

Соболєвський (набик). Чорта зна, які знайомі очі! Чорт!.. Не можу пригадати...

Кутюр'є (набик). Де?... Де я його бачив?!
А!.. Севастопіль...

Волконський. Отже уся гроза червоного під-
пілля перед нами.

Марго. Гроза?

Розенбах (стискаючи й цілуючи руку Марго, дивиться на
Соболевського). Маю за щастя, а, може й за нещастя
бути за начальника контррозвідки, а це (показує на
Соболевського) мій відважний, активний помічник, наш
комендант, поручник Соболевський.

Соболевський (цілуючи руку Марго). Мені дуже
неприємно, що справи позбавили мене змоги бути
тут на початку вечірки (Розенбах розмовляє тимчасом з
Кутюр'є) і під звуки вашого голосу хоч на хвилину
забути про них.

Голоси:—Маргарита Миколаївна обіцяла ще про-
співати!

— Неодмінно!

— Обов'язково!

Терещенко (повертається). А я вам, Маргарито
Миколаївно, лімонаду приніс.

Станковський. Васильку, ти — геній!

Марго. Спасибі, Васильку, я не хочу.

Станковський (бере з рук розгубленого Василька
склянку і п'є). Васильку, ти — геній! Спасибі! (Становить
склянку знову на блюдце у руках Василька).

Терещенко (розгублено). Нічого подібного. Але
це... чорт зна, що! (Сміх).

Соболевський. Отож дозвольте мати надію,
Маргарито Миколаївно?

Марго. Одну хвилинку. Хай закінчать вальс.

Входять два офіцери

Соболевський. Чого ви, Маргарито Миколаївно, заховалися в цьому затишному куточку? Хіба ви не танцюєте?!

Марго. Ні, танцюю. Я допіру з ротмістром Станковським танцювала мазурку.

Голоси:— Так!

— Напрочуд гарно!

— Чудово!— Чудово!

Марго. Але сьогодні я чогось почуваю себе стомленою. Очевидно, від концерту. А, може, від усієї цієї обстанови: я ж одвикла.

Розенбах (стоячи серед офіцерів, що ввійшли). Так! так! Так-с!.. Зараз же йдіть у контррозвідку. Збільшити сторожу. З очей не спускати! Свиридка затримайте, поки я приїду, нікому ані телень. Допитуватиму сам. Все. Ідіть!.. (Підходить до Марго).

Розенбах. Ну, от і я. Даруйте, але й тут мені не дають спокою.

Марго. Бога ради. Я ж розумію: у вас стільки справ.

Кутюр'є. О, справи! Коли мій консерв фабрік робив, я ні на один секунд не знав спокій: термосив один бік, термосив другий бік. Зараз — спасибі червоний товариш — мій консерв фабрік не термосив мене ні за який бік. (Сміх).

Станковський. Мсьє Кутюр'є, це геніяльно! Ви ж геній!

Волконський (відтручуючи Терещенка, пропонує руку Марго). Музиці кінець, сигнал дано. Дозвольте провести вас до роялю. (Марго під руку з Волконським виходить. За ними інші. Терещенко розгублено залишається).

6

Станковський (до Терещенка). Васильку, не сумуй: у тебе ж усе перед тобою.

Терещенко. Нічого подібного! Та йди ти, на решті, під три чорти! (Іде за всіма)

7

Соболевський (затримує Розенбаха). Щось трапилося?

Розенбах (глузливо). Ні, дрібниця. Спіймали двох чекістів.

Соболевський. Оце й усе?

Розенбах. Оце й усе. Зволите глузувати, пане поручнику?

Соболевський. Ні, пане полковнику. Я занадто далеко від цього.

Розенбах. Ще б пак! Кому - кому, а вам глузувати не личить. Надто останнім часом...

Соболевський. Що ви цим хочете сказати, пане полковнику?

Розенбах. Що я хочу сказати?! Я хочу сказати, поручнику, що ви з вашим психологічним підходом до виловлювання підпільників потрапили на слизьке. Ваша пиха й самозакоханість переходять усякі межі, а разом з тим за останній час ви ні чорта не зробили. Уся ваша психологічна метода дала вам — та й то випадково — одного тільки „то-

вариша Олега". Ще в Севастополі... Треба, пане поручнику працювати без фантазування і без ніякої психології. Ви не вмієте працювати, нехай би вас чорти побрали! От що я хочу вам сказати, поручнику!

Соболевський. Багато. Але, як завжди, бездарно. А через те й неперекожливо.

Розенбах. Але прошу не грубіянити! За півроку ні одного визначного робітника не спіймали!

Соболевський. А ви?

Розенбах. А я?! А я... Я хоч кирпу не гну. Не галасую про свою психологічну методу!

Соболевський. А все ж, пане полковнику, першого великого карася у цьому місті впіймаю я!

Розенбах. Подивимось!

Соболевський. Може, вгодно закластися, пане полковнику?

Розенбах (іронічно посміхаючись). Не раю. Програєте.

Соболевський. Угодно закластися, пане полковнику?!

Розенбах. Ще раз: не раю. Я йду напевне. А втім, давайте.

Соболевський. Але ж не на дюжину шампанського, звичайно?

Розенбах. Не менше.

Соболевський. Ні, на більше! Згода: на десять тисяч?

8

З бокалом у руках підходить Кутюр'є. Його не помічають

Соболевський. Цю суму візьме той з нас, хто перший впіймає великого, але справді великого! — робітника з-серед червоних!

Розенбах. Будь ласка! (Стискають один одному руки).

Соболевський. Будьте певні, пане полковнику, десять тисяч — тут! (Ляскає себе по кешені).

Розенбах. Ви гадаєте?

Соболевський. Я, певний. Бо кінець - кінцем, для нас з вами це не таємниця: я талановита людина, а ви — нездара.

Розенбах. Так? Ну, так от що. Слухайте ви! Сьогодні, от зараз ось — ви ж любите точність — я заарештував відомого вам з усіх донесень „товариша Орлова“. Ось він! (Простягав Соболевському руку наче указуючи на Кутюр'є).

Соболевський. (Здивовано озирившись).

Розенбах. Та ні. Він ось тут! (Указовим пальцем лівої руки тикає в долоню простягнутої правиці і стискає праву руку в кулак). Тут ось! А фактично він саме сидить тепер у контррозвідці.

Кутюр'є (дослухаючись, підходить). О, любі полковнику! Ви арештував цей розбишак, цей негідник Орлов?! О, дайте стискать ваш хоробрі рука!

Розенбах. Я охоче приймаю ваше вітання, але прошу вас не говорити про це нікому ані слова, поки не буде оголошено офіційне повідомлення. Я певний, що це буде так!

Кутюр'є. О, я буду мовчав, як мертві риби. Ви можете бути зовсім спокійні. *Parole d'honneur...* Даю вам мій чесні слов.

Розенбах. Дякую вам. (До Соболевського). Поручнику, ходіть! Мені ще треба заїхати до головнокомандувача. (Виходять).

Кутюр'є (сам). Орлова заарештовано... Але ж хто це? Хто?

Входять офіцери, дами, гості. До Кутюр'є підходять два штабні офіцери Сомов і Назаревський

Сомов. А вам, Леоне Францовичу, не нудно в нас?

Кутюр'є. О, ні. Правда, я волів краще за танці гарні стіл, гарні вин і гарні компанії.

Сомов. Так чого ж... Це можна спорудити й тут.

Назаревський. Ми, штабні, до цього завжди готові.

Кутюр'є. О, сьогодні не можна. Я мушу проважай додому свою дружину. Завтра з велика охота. Ми можемо невеликою дружною компанію проводити приємно наш час.

Сомов. Як завтра, то й завтра! Ти, Петю, завтра не вільний від вартування?

Назаревський. Ну, для цього завжди можна звільнитись. Когось іншого за себе попрошу поварувати.

На сходи вгорі виходить Соболевський. Помітивши Кутюр'є, що розмовляє з офіцерами, спиняється і пильно на нього дивиться. Кутюр'є його не помічає

Кутюр'є. Отже я закликаю вас завтра о сьомій

годин вечора в ресторан Олімп. Я вас дожидав з мій угощень окремі кабінет.

Соболевський (знижує плечима. Поваді замислившись, виходить)
(ТЕМРЯВА)

ЕПІЗОД ЧЕТВЕРТИЙ. ДОПИТ

1

Кабінет полковника Розенбаха. Розенбах і Соболевський.
Входить вартовий офіцер

Офіцер. Пане полковнику! Доставлено арештованих чекістів. Дозвольте привести?

Розенбах. Ведіть.

2

Офіцер (виходить і повертається з двома заарештованими). Підчас обшуку в ув'язнених знайдено документи на ім'я співробітників губчека Манштейна й Гавриліна. Коли брали ешелюн, обидва чинили збройний опір.

Розенбах. Чекісти? Втекти хотіли?! У запіллі розважаєтесь! розстрілюваннячком мирних горожан, а тільки йно порохом запахло — навтьоки?! Відважні, що й казати. „Вартові революції“!.. Ну, ти, жиде! Прізвище? Де служив? Пишіть, поручнику (Мовчання). А, вам не вгодно відповідати? Так-с... (До другого). Твоє прізвище? (Мовчання). І ти не відповідаєш? Сволота! Бандит! Хам! Матросня паршива! Ну, стрівайте, ви заговорите в мене: жили висотаю! Реміняччя з шкури нароблю!..

Перший чекіст-матрос. Заткнись! Годі бризкати слиною, гадино! Слова від нас не почувеш, падлюко!

Розенбах. Що?!

Перший чекіст. Не галасуй! Чого лякаєш? Знаємо, в чії лапи попали. Стрівай, поквитаємось!

Розенбах. Забрати! У шомполи! Шмагати, аж поки знєпритомніє. А тоді у розход. Марш! (Бігає по кабінету). Поганці! Фанаберія, подумаєш... Почнуть жили на шомполи накручувати, заговорять!

Соболевський (подає чистий аркуш паперу). А тимчасом, пане полковнику, дозвольте вам вручити протокол попереднього дізнання.

Розенбах (Жмакає папір, шпуляє). Це—зухвалість! Я вас... (Заарештованих виводять).

3

Розенбах. Поручнику Марков, привести сюди Орлова. І Свиридку також...

Офіцер (виходить).

4

Розенбах. Трам-та-там-там! (Ходить, потирає руки). От, поручнику, постановочка справи. Не на високих матеріях та на тонких психологіях граємо, а на самих, так би сказати, найпримітивніших прийомчиках. Звичайнісінький шпик, гультіпака та ще й з кримінальних, а виходить, куди придатніший для контррозвідки, ніж високоосвічені пани-юристи та психологи. Так-с... Моя кандидатурочка! Я, тільки на його піку глянув, зараз же відчув, що у цього шукача нюх собачий!..

Приводять Омельчука. Увіходить Свиридко

Омельчук. Та за що? Що я зробив? Ваші благородія, явіть божедьку милість! Та я ж...

Офіцер. Мовчать!

Розенбах. Молодчага Свиридко! Славного бобра вбив. Ну, розкажуй, розкажуй, як ти його впізнав.

Свиридко. Рад стараться, ваше високоблагородіє! Я його, поганця, сьогодні ще зранку на мушку взяв. Стою ото я на набережній біля Сергіївської вулиці, дивлюсь: мужик якийсь іде та все оглядається. Здалека я його й не пізнав. Підходить ближче та до мене: — „Як, каже, на вакзал пройти?“ Я на його пику як глянув, так і завмер. Аж дух пересікся: „Орлов!“ Я взимку два місяці сидів у чеці, так він разів зо три камери обходив. Відразу ж і впізнав.

Соболевський. А ти завіщо в чеці сидів?

Свиридко (запнувся). Так що, ваше благородіє, случай один був: з касою з однією кооперативною у нас непорозуміння трапилося... (Офіцери, крім Розенбаха, сміються).

Розенбах. Це до діла не стосується, поручнику Прошу не заважати!

Соболевський. Вибачте.

Розенбах. Кажі далі.

Свиридко. Так... Ну, а я й оком не змигнув. Показав йому дорогу, а сам потихесеньку за ним... Так до вокзала й дійшли. Він ото поза станцію та на запасну путь. Що його, думаю, робити? Сам не

справляюся з ним. Боже, поможи! Аж тут, слава тобі господи, патруль з панів офіцерів іде. Я панові поручникові Щеглову й шепнув якого, мовляв, птаха вислідив. А він уже у вагон стеребкався. Тут його і вхопили. Звісно, відкараскується... Привели на вокзал, а там його ще двоє впізнали. Ну, його, голубчика, сюди й попровадили. От, ваше високоблагородіє, постарався! Верстов з двадцять сьогодні виходив. Макової росинки в роті не було, та й страху зазнав. Це ж не дурнички такого от розбишаку стежити! От-от, думаю, обернеться та й пристрелить...

Розенбах. Молодець, Свиридку! Спасибі! Поручнику, дайте розпорядження виписати йому збільшений гонорар, а тимчасом ти тут залишись.

Свиридко. Слухаю, ваше високоблагородіє!

Розенбах. Ну-с, пане Орлов? Гадаю, що вам відпиратися більше не варт: усі докази є. Поручнику! Документи якісь при ньому були?

Офіцер. Нікак нет, пане полковнику. Самі тільки гроші. Досить велика сума. (Кладе на стіл пачку грошей).

Омельчук. Ваші високоблагородія! Хай мені повилазить: я ж і у вічі не бачив того Орлова. Мені додому треба. От хрест святий, нічого не знаю.

Розенбах. Гаразд, пане Орлов. Не буду завдавати вам клопоту допитом. Поручнику! В одиночку! Вжити всіх заходів, щоб заговорив! Після першої спроби доповісти мені. Відпровадьте його!

Соболевський. Одну хвилинку... (Підходить до Омельчука, дивиться просто в вічі).

Омельчук (хапаючись за останню надію). Ваше високоблагородіє, заступіться! Явіть божеську милість!..

Соболевський (відходить).

Розенбах. Ви, здається, маєте вжити нового способу провадити дізнання при допомозі гіпнози?

Соболевський. Ні, пане полковнику. Я хотів тільки перевірити його по очах: бреше він чи ні?

Розенбах. Ну?

Соболевський. Бреше, зрозуміло!

Офіцер. Ну, гайда! Геть! (Омельчук тороплено бурмотить щось, кидається по черзі до всіх офіцерів. Його виводять).

6

Розенбах (перелічує Омельчукові гроші).

Свиридко (мнеться, кахикає). Ваше високоблагородіє! Чи не знайдеться у вас чого горлянку промочити. Аж пересохло?

Розенбах (підморгнув, сміється, дістає з ящика у столі пляшку коньяку, келішок, наливає і дає Свиридкові. Той п'є, крекче, простягає келішок. Йому наливають ще. Випиває, шукає по кишинях, чи нема чого закусити. Розенбах дістає з кишені жменю цукерків, простягає Свиридкові. Той бере цукерок, відкусює. Розенбах також. Обидва дивляться один на одного і мовчки посміхаються. Соболевський кладе на стіл перед Розенбахом чек).

Розенбах. Маєш. Іди в бухгалтерію. Два дні можеш відпочивати.

Свиридко (простягає йому руку).

Розенбах (глянув на Соболевського, зареготав, простяг руку. Свиридко пішов).

Розенбах. Дозвольте одержати з вас чек, поручнику, на десять тисяч!

Соболевський. Пане полковнику, дозвольте мені віддати вам мій борг за... три дні...

(ТЕМРЯВА)

ЕПІЗОД П'ЯТИЙ. У СЕМЕНУХІНА

Сцену поділено на дві частини: кабінет зубного лікаря й вітальня для пацієнтів. У кабінеті — кресло, рефлектор, бормашина і шапки з медикаментами. У вітальні стіл, кресло, канапа, журнали на столі

1

У кабінеті Семенухіна пацієнтка в кріслі. У вітальні чотири-п'ять чоловіка пацієнтів

Пацієнтка (стогне). А - а - а ! ..

Семенухін. Дарма, дарма... Пополощіть... Так. Розкрийте рот. Та не бійтеся: залишилося трішечки. От тільки з лівого боку підпиляю, і все. (Кругить).

Пацієнтка (стогне).

Дзвінок

2

До вітальні входить, держачись за щоку, Кутюр'є. За ним покоївка

Покоївка. Будь ласка, почекайте!

Кутюр'є. Чекав? Але я не можу чекав. Я цілу ніч не спав. Я більше сили не мав. Будь ласка, попросіть лікаря приймав мене поза черга.

Пацієнти: — Чого це поза чергою?

— Ми вже дві години сидимо.

— Мені також несила.

— Без черги! Подумаєш який! ..

Кутюр'є. Панове! Я дуже страждаю. Я прохав зробити мені ласка: я тільки виривав хворий зуб. Це — два мінут. Пардон, чия черга?

Міщанин. Та моя черга. Ну, що ж робити. Якщо таке діло, треба поступитися. Гаразд.

Кутюр'є О, мерсі, мсьє! Я дуже вам вдячні. Велике спасіб!

Панна-пацієнтка. Так. Але майте на увазі, що ви вашу чергу губите.

Пацієнти:— Авжеж! Авжеж! Звичайно.

— Ясна річ!

— Це ваша справа...

Міщанин. Та гаразд. Чого вам клопотатися?

3

Семенухін (стає на дверях, випускає пацієнтку). В чім річ панове? Чия черга?

Кутюр'є. Черга оцей мсьє, таіс він так ляскаві, що поступивсь мені. Мені страшенно болить зуб. Я хочу його виривай. Я вас дуже прохай, доктор.

Семенухін. Я, право, не знаю. Якщо пацієнти не заперечують, я нічого не маю проти.

Міщанин. Гаразд. Я підожду.

Семенухін. Заходьте! Прошу.

Кутюр'є (стискає руку міщанинову). Мерсі! Тисяч раз мерсі, мсьє! Я вам винен на цілий життя. (Пацієнти сміються).

Міщанин (лагідно сміючись). Ото сказав: „на все життя“! Нема защо.

Кутюр'є (проходить у кабінет).

Панна-пацієнтка (до міщанина). Значить, ви тепер — останній.

Міщанин. Та добре вже! І чого б ото метушитися?

Семенухін. Орлов? Сам? Що трапилось?!

Кутюр'є. Учора ввечері я був на концерті в офіцерському зібранні. Випадково начальник контррозвідки дуже таємничо сказав мені, що заарештовано Орлова, цебто, заарештовано когось замість мене. Уночі мені де про що пощастило довідатись: заарештовано, якогось селянина відкілясь з Юзівки, страшенно схожого на мене до мого перетворення. Ці телепні певні, що він навмисне удає з себе дурника. Ясна річ — його розстріляють, замучивши перед тим. Треба щось зробити, Семенухін.

Семенухін (не слухаючи останніх слів). Слухай! Це ж чудесно!

Кутюр'є. Що ж тут чудесного?

Семенухін. Та це ж чудесний випадок. Тепер ти можеш бути зовсім спокійний. Вони пришиють його, і ти вмер. І на думку нікому не спаде шукати тебе. Це ж такий щасливий випадок. Хлопця, звісно, шкода, та що ж вдієш... Слухай! Про це зараз же треба сповістити всіх. Хай по районах скрізь завиють з жалю по товаришеві Орлову. Це ж буде чудово!

Кутюр'є. Стривай, Семенухін! Стривай! Ти вдумайся гаразд у те, що я скажу тобі, зрозумій мене. Ти мене досить добре знаєш. Знаєш і мої погляди, і як я ставлюсь до особистих переживань. Вони для мене майже не існують. Принаймні так було досі. А зараз от нехай його чорти візьмуть, я відчуваю, захитався...

Семенухін. В чім же річ?

Кутюр'є. Семенухін, ти знаєш, скільки разів мені доводилося для революції жертвувати і важити життям своїх товаришів, іноді близьких, ге тільки у роботі, але й з особистої приязни? Ти знаєш, що я й думати не стану: віддам своє життя, коли тільки треба буде для справи. Усе це дуже просто і ясно для мене.

Семенухін. Ну?

Кутюр'є. Постривай. Зараз замість мене, через безглузду помилку, через фатальну схожість, ведуть на смерть зовсім непричетного ні до чого чоловіка. Та ще й селянина: звичайнісінького селянина, одного з тих, що за їхнє благо ми боремось. Чи можу я спокійно визволитися від небезпеки ціною його життя? Чи ж не повинен я зробити все, що від мене залежить, щоб врятувати і вирвати його з лап контррозвідки?! Розумієш? Ця думка не дає мені спокою...

Семенухін. Ну, так чого ж ти хочеш?

Кутюр'є. За ці два дні мені пощастило зібрати багато цінних відомостей. Роботу налагоджено і гадаю, що кілька днів Белла зможе працювати без мене. А я за цей час хочу спробувати якимось організувати втечу чи взагалі якнебудь урятувати того бідолашного Омельчука.

Семенухін. Дурниці! Я категорич...

Кутюр'є (перебиваючи). Стривай! Дай договорити. Це ще не все. Учора на вечірці мене познайомили з комендантом контррозвідки, якимсь поручником Соболевським. Я впізнав у ньому того самого офіцера, що в Севастополі перед нашими очима застрелив

Олега. Розумієш? Він тоді звався Корнев. У контррозвідці у них також є псевдоніми. Я трохи не втратив духу. Хотілося кинутись на нього і задушити його власними руками... Так от за допомогою Белли я хочу зав'язати з ним дружні стосунки, довідатися докладно, де сидить отой селянин, може, навіть побачити його, підкупити охорону... Це зовсім не так уже й важко.

Семенухін. Дурниці! Ти з глузду з'їхав! Від твоїх слів дхне інтелігентщиною! „Моральне право й веління моралі“. Так же, видно? Дурниці! Тепер не час робити діла милосердя й удавати з себе лицарів „без страху та догани“. Саме тепер — момент надзвичайно напружений, і відходити від роботи, що її доручила тобі партія, ти не маєш права ані на одну мить! Мало того, що через твою, в даному разі недоречну, гуманність ти можеш ускочити по саме нікуди, ти ще починаєш грати з вогнем і важити собою там, де не треба. Не забувай, що цей мерзотник Соболевський знавець своєї справи, і що становище його вигідніше, ніж твоє, і ти, напевне, вплинеш із своїм селянином разом. А за Олега ми віддячити не забудемо. Я подбаю, щоб не випустити його, коли білі залишатимуть місто. А романтику кинь! Вигадок не вигадуй! Ти просто нервуєшся... Це негаразд. Тільки через те ти і надумав таку дурницю. І робити тобі це я забороняю ім'ям Ревкому!

Кутюр'є. А все ж... Так, ти маєш рацію. Ти, звісно, маєш рацію, Семенухін. Але тільки це — не нерви. Я просто перевтомився за ці дні від повсякчасного напруження. День-у-день доводиться мені

танцювати на лезі бритви. Хоч-не-хоч, а голова бовдуром загуде.

Семенухін. Дмитре! Я розумію тебе. Відпочини б тобі треба, коли ж...

Кутюр'є. Де там у біса відпочинути. Сьогодні о сьомій у ресторані „Олімп“ у мене побачення з ад'ютантом генерала Маліновського та де з ким із штабних. Учора я запросив їх. Вони гадають добряче гульнути коштом французика Кутюр'є. Наслідки перекажу завтра через Беллу. До речі, сьогодні вона передала тобі зведення штабу за вчорашній день?

Семенухін. А як же! Молодець ти, Дмитре! За два дні зібрав такі цінні відомості. Ну, до побачення! Тобі вже треба йти. Бо ми вже занадто довго зуби рвемо. Отож дурниць не витіватимеш?

Кутюр'є. Ні.

Семенухін. Слово честі?

Кутюр'є. Авжеж.

Семенухін. Ну, йди. (Обіймає його). Чудовий з тебе хлопець! (Випускає його у вітальню).

Міщанин (до Кутюр'є). А що, вирвали?

Кутюр'є. О, ще й як! Остаточо!

ЗАВІСА

ЕПІЗОД ШОСТИЙ. НА ВЛОВАХ

Окремий кабінет у багатому ресторані. Двері на балкони до загальної зали причинені. Десь грає оркестра

1

За столом Кутюр'є, Сомов і Назаревський. Офіцери помітно напідпитку

Назаревський Я, каже, плювати хтів на ваше розпорядження, пане полковнику! Це знаменито! Знамените сполучення службової поштивости й зневажливого панібратства: „плювати хтів“ і „пане полковнику“... Ха-ха-ха!

Сомов. Ха-ха...

Кутюр'є (підливаючи вина). Це дуже цікаво. Ха-ха-ха!.. А обмундирування, звичайно загуло?

Сомов. Ну, зрозуміло. Коли полковникові можна сто комплектів потягти, то штабс-капітанові п'ятдесят і сам бог велів. Та що й казати: у нас (звертається до Назаревського) у шостому кавалерійському полку, любий мій, не то якісь там запаси, і коней хібащо на два ескадрони, а салдати буквально роздягнені ходять.

Назаревський. Це я знаю. Я про те не кажу.

Сомов. Одержуємо англійське обмундирування, і, дідько його знає, на кого його тільки й шили. З п'ятисот шинелей чотириста непридатні. Розумієш? Не налазять.

Назаревський. Та що шинелі! Шинелі — дрібниця. А от набоїв нема. Та хай ударять на нас сьогодні-завтра червоні, від нас саме мокре місце зостанеться! (Вихиляє бокал вина, наливає і знову п'є). А спробуй бовкнути про це його превосходительству! Я поткнувся був. „Ваше — кажу — превосходительство! Набоїв — кажу — нема й не передбачається: на всі вимоги відповідають упертою мовчанкою“. — „Як — каже — нема?“ „Так, мовляв, — кажу — і так: нема набоїв. Хай ударять — кажу — на нас червоні, втекти не встигнемо!“ Сказав це, батечку, та й закаявся. Як закричить!.. Почервонів увесь, труситься... „Страхополох! — кричить — хлопчисько! Вам — каже — не в штабі служити, а під матеріною спідницею сидіти!“... Це, виходить, я хлопчисько? (Ляскає себе долонею по лисині). „За набої — репетує — відповідаю я“. Хай тобі, анафемо, все зле! Ледви втік.

Кутюр'є. А набоїв усе ж нема? Як же так? Без набій не можна воював.

Сомов. Авжеж, мсьє, не можна. (До Назаревського) Сьогодні одержав я телефонограму від 14-го збірного полку. Знаєш, що під Кореховаткою стоїть? „Негайно вишліть набоїв“. А що ми їм вишлемо? Чорта пухлого?! (Пяніють дедалі більше).

2

На дверях, розсунувши порт'єру, з'являється Соболевський.
слухає

Назаревський. Учора з Пригорівки сповіщали, що прибули набої. А призначали їх на дивізію генерала Берлова... Це, брате..

Соболевський (входить). Пробачте, що я сюди, як незваний гість. Добри вечір! Здається, я тут з усіма знайомий. Дозвольте присісти. (До Назаревського). А ви таки, пане капітане, необережні. Незручно, знаєте... Двері ж бо не зачинені... (Показує на балькон).

Назаревський. Пардон!

Соболевський (сухо). Ви чудово розумієте, що справа не в перепрошуванні. (До Кутюр'є). Пробачте, мсьє. Я гадаю, вам остогидла ця штабна канцелярщина. Аджеж у ній нічого ісінько нема. Хіба що вхідні та вихідні, чини та ордени, дрібні офіцерські пльотки...

Кутюр'є. О, ні, мій лейтенанте. Ми дуже приємно проводив час і багато говорив Росія, російський звичай. Я ж так мало знай Росія. Ми пив цей він. Дозвольте вам бокал.

Соболевський. Дуже вдячний. А я знаєте, вважаю, що нудніше за штабних нікого в світі нема. Вина я охоче вип'ю. Тільки дозвольте, панове, бути у вас не за гостя, а за одного з господарів.

Офіцери. Просимо, просимо!

Назаревський (наливаючи бокал). А я покищо зап'ю червоненьким.

3

Соболевський (дзвонить. Увіходить офіціант). От що. Поперше, зачиніть двері. Подруге, дайте нам... Ви знаєте мое меню?

Офіціант. Слухаю пана. (Пішов).

Соболевський (до Кутюр'є). Ну, яке ж вражіння справила на вас наша товариська вечірка?

(ТЕМРЯВА)

За секунду світло засвічується. Та сама обстановка. У глибині кабінету на канапі зовсім сп'янілі офіцери і дві жінки. Часом звідти долітає сміх і вереск

Кутюр'є і Соболевський сидять біля столу один напроти одного

Кутюр'є. Так. Це був чудовий час нашої Франс. А тепер огонь Париж примерк. Прокляті бош доволі розрядив парижан, і тепер Париж — місто сумні жінщина.

Соболевський. Ви давно з Парижу?

Кутюр'є. Не дуже, минулі рік, саме боська революційон. І мені став дуже сумні. Веселі Париж — жалоба, і серце Франс — під креп.

Соболевський. Так, сумно. (Хутко). Тоді на вечірці я мигцем чув фразу, що ви приїхали по вашу матінку?

Кутюр'є (зідхаючи). О, так. Як гірко, мсьє лейтенант, що я навіть не знай, де її могила. Такий звір!.. Чого хотять цей люд? Варварські, азійські країн заводив соціалізм?! Безумство! Безумство!.. Ми май приклад наш великий революційон. Її робив найбільші розум країн, що завжди був світоч усьому людство. І що ж? Вони відмовився від соціалізм, як безглузді утопі. А у вас? О, мій боже! Соціалізм—

у калмицькі орд! Цей звір не шкодував женщин. О, мій бідні мати, та pauvre mère!.. Я чуй вона клич мене помститись.

Соболевський. Так, так. Її розстріляли в чека. (П'є і помітно п'яніє).

Кутюр'є. О, мсьє. Ви розумій тепер, який для мене відрада знову бути своя мати, свій дружина. О, як би я хотів вернути минулі час: Франс, Париж...

Соболевський. Я довго жив у Парижі і з великою ніжністю згадую про нього. Це був мій найкращий час. Молодість, ентузіазм і чистота. Я любив літературу, ці шалені суперечки вночі по шиночках, де ми розв'язували світові проблеми слова серед диму цигарок і туману абсенту під вереск скрипок. І ці вірші, що їх читали невідомі юнаки, а на завтра вони гриміли вже своїм іменням на цілий світ.

Кутюр'є. О, я це не розумій: я не знаюсь на літератур. Мій ділянка — комерс.

Соболевський (випивши бокал). Ну, час, мабуть, і їхати. Сьогодні ще багато роботи.

Кутюр'є. Ви, напевне, дуже втомивсь. І вся ваша арме. Але це останні втома героїв. За ваш звитязність стежить цілі цивілізовані світ. Тепер ваш перемога забезпечені.

Соболевський (грізно і дикс, око-в-око). Так! Скоро скінчимо! Набридла дріб'язкова тяганина. Перемігши, візьмемося перебудовувати Росію в широкому масштабі. (П'є).

Кутюр'є. Як ви уявляйт собі ваш майбутні держав?

Соболевський (сказано). Як? О, мсьє. У мене своя теорія: усе дощенту! Розумієте? Перетворити усю цю сволочну країну на пустелю. У нас сто сорок мільйонів людности. Право на життя мають тільки два-три, цвіт раси: література, наука, мистецтво... Я — матеріяліст. Сто тридцять мільйонів на угноєння! Розумієте? Ніяких суперфосфатів, азотних солей, селітри! Угноять лани мільйони: мужва, хами, бунтівлива наволоч! У млинок, де мелють каву! На кашу! Кашу спресувати, висушити — і на лани. Скрізь, де земля погана. На цьому гної створити нову культуру добірних.

Кутюр'є. Але хто ж буде працював для тих, що зостався?

Соболевський Дурниці! Машини. Неймовірний розцвіт машино будівництва. Машина зробить усе. Скажете: машину треба обслуговувати. О! Тут станете на допомозі ви. Ви маєте після війни величезні території в Африці, в Австралії. Однаково ж ви не зможете прохарчувати всіх своїх дикунів. Не зможете постачати всім роботу. Ми купимо їх у вас. Ми створимо з них кадри наглядачів за машинами. Небагато: тисяч триста. Вистачить... Ми дамо їм розкішне життя: вино, люпанарії з усіма відмінами розпусти. Вони купатимуться в золоті і ніколи не схочуть бунтувати. Крім того — медицина. Велетенський успіх фізіології. Учені знайдуть місце у мізку, де гніздиться протест. Це місце виріжуть операційним ножом, як вирізують мізочок у трусика. І більше — ніяких революцій! Баста! Під три чорти! Що ви скажете на це? (П'є).

Кутюр'є (сквапно). Це — крайність, пане лейтенанте! Зайві жорстокість. Світ, Західні Європа не прощай вам знищить таку кількість життя!

Соболевський (перегинаючись через стіл. Ошаленівши). Злякався, бульварна душа? Солом'яні твої ноги... Усі ви — сопляки, калікувата нація, курчата на парі! На ліхтар вас к бісовій матері! (Витер губи). Хай тебе морока візьме! Піду, виспатися треба. Завтра ще „товаришів“ в роботу брати.

Кутюр'є. Яких товаришів?

Соболевський. Червонопузих! Хамів... Леженька розмовонька: голками під нігті, оливо у ніздрі. Я — комендант контррозвідки. Розумієш ти, французька блоха? (Несподівано сп'яна зареготав, позбивав зі столу пляшки). Ти пробач мені, Леонцю, Леончику! З тебе гарний хлопець, а я дрянь! Кат! Ідьмо, брате, до мене на півгодинки. Я покажу тобі, до чого тільки можна падати в безодню... Ти Достоевського знаєш? Ні?! Ну, і не треба. А от подивися і розкажеш у Франції. Скажи їм, сучим дітям, що терплять російські офіцери, вірні своїй честі офіцерській і братерському єднанню.

Кутюр'є. Гаразд, пане лейтенанте! Але ви заспокойсь. У вас нерв негаразд. Я все розкажу. У нас у Франс знайт ваша героїзм.

Соболевський. Так, так. Знають! Гнилий шоколадаць присилають та старі мундири, зняті з мертвяків. Падлюки вони всі! Тільки ти — гарний хлопець, Леоне. Ідьмо!

Кутюр'є. Може, не варто, пане лейтенант? Ви

утомивсь, ви не здужайт. Вам треба серйозно відпочивай.

Соболевський. Що? Злякався?! Не бійся. На дибу брати не буду. Я пожартував. Їдьмо, Леоне! Тяжко мені: російський офіцер, вірші писав, а тепер у кати записався. Їдьмо до мене. Я тебе лікером напою. Чудесний бенедиктин!

Кутюр'є. Гаразд. Тільки треба заплатити.

Соболевський. Не клопочись! (дзвонить).

6

Входить льокай

Соболевський. Рахунок завтра у контррозвідці. Скобелевська 17.. і геть мені під чотири вітри!..

(Льокай іде)

Соболевський (підходить до телефону). Галло! Контррозвідка? Вартовий! Вмить машину до Олімпа! Я чекаю. (Іде до канапи, де сидять офіцери). Ну, ви, вельможні! Годі вам тут дурнів удавати! Марш!..

Сомов. Ти їдь, а ми залишимося.

Соболевський. А хто платитиме?

Назаревський. Гроші є.

Соболевський (підходить до Кутюр'є). Леоне! Ти от за матінкою сумуєш... Колись і я був маленький хлопчик і, пам'ятаю, ходив з мамою до церкви... (Чути сирену від авта, що над'їхало). Ну, їдьмо!

(ТЕМРЯВА)

ЕПІЗОД СЬОМИЙ. ШКОДА, ДУЖЕ ШКОДА

Розріз ганку і кабінету в полковника Розенбаха

1

Автомобільна сирена. На ганок виходить Кутюр'є та Соболевський

Вартовий. Хто йде? Перепустку!

Соболевський. Свої. Повилазило? (Підходить до дверей кабінету, стукає)

Голос Розенбаха. Заходьте! (Прочиняє двері, пропускає Кутюр'є. Входить, зачиняє двері).

Розенбах (зводиться з місця). Соболевський! Ви? (Побачивши незнайому людину, зупиняється).

Соболевський (на витяжку, бере під козирьок. Тверезо). Пане полковнику! Дозвольте представити вам мого друга: товариш Орлов. (Орлов кидається до дверей. Соболевський збиває його ударом джіу-джітсу).

Розенбах. Тихше бо! Раз-у-раз ви з вашими йолопськими прийомами! Японець який!.. Джіу-джітсу. Ви його на смерть забили.

Соболевський. Хіба я думав, що він, як кенгуру, стрибе? Сам наскочив на кулак. Ну, а це вже такий собачий удар. Під здуховину.

Розенбах. Лийте воду! Здається, заворушився... (Орлов стогне).

Соболевський. Очуняв! Дарма, відживе.

Розенбах. Покладімо на канапу. А ви, поручнику, викличте збільшений конвой!

(Вартовий офіцер виходить)

Соболевський і Розенбах кладуть Орлова на канапу

Соболевський. Пане полковнику! Дозвольте одержати з вас десять тисяч. Ви програли заклад.

Розенбах. Ідїть ви к бісу!

Соболевський. Згоджується, що програли?

Розенбах. Ну, й програв. Дурням щастить.

Соболевський. Це — застаріла приказка, пане полковнику! Взагалі ви для контррозвідки не придатні. Я не став би вас держати: у вас застарілі прийоми. Псевдокласицизм! Ви зовсім на знаєтеся на психології.

Розенбах. Відчепіться!

Соболевський. Ні, дозвольте! Мене злість бере: я, талановита людина, — на низькій посаді сиджу, а ви — нездара і вилізли наверх.

Розенбах. Поручнику!

Соболевський. Знаю, що не штабс-капітан. А вас би в прапорщики треба. Ще й вихваляється! Видряпав десь смердюка безштанного і — „Орлова заарештував“!.. Гава сліпа!

Розенбах. Ви з глузду зсунулися? Самі ж раділи.

Соболевський. Радів, що ви такий дурний. Ну, думаю, тепер старому Розенбахові по шиях.

Розенбах (примирно). Та годі, не сварімось! Розкажіть доладу, як ви примудрували...

Соболевський (перебиває). ...піймати? Повчитись хочете?! Як щиро казати, випадково. Що правда, ще на вечірці у зібранні звернув я на нього

увагу. Очі нібито знайомі... На одну секунду! Але ця секунда промайнула, не залишивши ніякого сліду. Потім, там же таки на вечірці, коли ви пішли, я затримався. Затримав мене барон Кейс. Чую: Французик запрошує штабних на вечерю. І знов на одну секунду я замислився. А сьогодні сам собі поклав: „А піду но, я перевірю“. Заходжу. Французик підливає, а наші телепні розперезалися: мало-мало не всі таємні зведення штабу йому викладають. Посиділи. Побалакали. Почуваю, щось не так. А, втім, кат його знає! Може, й помиляюсь. І наче щось мене штовхнуло! „Ану, думаю, спробую! А що як“... І так схвилювався, що довелося пляшки бити, щоб увагу відтягти. Та й не вивірив. Наважився затягти його сюди „по-приятельському“, а тут уже перевірити. А він не видержав. Не смикни його лиха година кинутися навтьоки, так би все жартом і обійшлося.

Кутюр'є. Сволота!

Соболевський. А, мсьє Леон! Зволили прокинутися?! Як спочивалося?

Кутюр'є (мовчить).

Соболевський. Розумію. Ви ж здебільшого по-французькому. Чистокровний парижанин. І матінка ж ваша також парижанка. А Верлен? Гарний поет. Я наслідував йому, як починав вірші писати. А вірші обов'язково прочитаю. Складеш ціну, сволото!

Кутюр'є (зіскакує з канапи).

Розенбах (вводить револьвер). Звольте сидіти спокійно, мсьє Орлов! Ми змушені взяти вас трохи в лещата.

Кутюр'є (набік). Семенухін... Я ж дав йому слово. Він може подумати, що я... (аж зубами скрипнув).

Розенбах. Що, пане Орлов? Невже вам не до вподоби у нас? Не розумію. Тепло, чисто, затишно. Поводимося майже ввічливо, хоча я мушу перепрошитися за нетактовність поручника. Але ви виявили таку здібність до карколомних піруетів, що не минулося затримати вас першим, що збіг на думку, способом.

Кутюр'є. Цить, стерво! Я з тобою балакати не маю ніякої охоти.

Розенбах (знизав плечима). За комплімент вдячний. Але балакати вам все ж доведеться. Навіть, хоч і не хочете: у нашому монастирі свій звичай.

Кутюр'є. Голки під нігті заганятимеш, гадино?

Розенбах (блязнем). Не я! Не я! Я зовсім не вмію. У мене й руки тремтять. А от поручник у цій справі віртуоз: усю голку вжене ураз і навіть не зламає. Самі „товариші“ дивуються. Ви що вибираєте собі, пане Орлов: холодну голку чи розпечену? Більшість любить розпечену. Спершу, кажуть, болить, а потім хутко німіє. (Регочеться).

Кутюр'є (мовчить).

Соболевський. Так, мсьє Леон... У машину! Так! У машині перекрутимо і в кашу. Спресуємо і на угноєння! Культурний Захід нічого не скаже. Виросте колоссячко, і подадуть мені на стіл булочку. Булочка свіженька, тепленька, аж пухкенька, добренька. А через що? Через те, що не на німецькому якомусь суперфосфаті виросла, а на живій кривці.

Кутюр'є (харкає йому в пику).

Соболевський (відскакує). Сволота! Заб'ю!..
(Замахнувся).

Розенбах (перехоплює руку). Ну, вас! Годі! У вас, поручнику, такий кулак убійний, що ви пана Орлова можете ж зовсім знищити, а це нам ані з якого боку не цікаво!

Соболевський (виривав руку). Сука! Піду вмиюся.

Розенбах. Та от що. Дайте розпорядження звільнити того дурня. „Кипиративного“ Омельчука... Даремно тільки попом'яли хлопця!

Соболевський (пішов).

3

Орлов. О! У вас навіть звільняють. Який прогрес!

Розенбах. Не звольте клопотатися. Вас не випустять.

Орлов (пошукав у кишенях). Дайте цигарку.

Розенбах (пропонує цигарницю). Будь ласка!

Орлов (бере всі цигарки).

Розенбах. Ой, який ви недобрий: мені нічого й не залишили.

Орлов. Накрадете ще. А мені курити треба...

Розенбах. А ви мені, ей-ей, до вподоби! Люблю людей, що не гублять голови.

Орлов. Ну, й заткнись! Нема чого язиком ляпати по-дурному.

Розенбах. Ох, яка не паризька фраза! Ви себе компрометуєте. А признайтесь, я свою розвідочку поставив непогано! Не гірше за вашу чека?

Орлов (крізь зуби). На жаль, мушу погодитися з поручником, що ви старий йолоп, і держать вас, очевидно, тільки жаліючи.

Розенбах (люто). Ти ще базікатимеш мені, негіднику? Годі! Я тобі покажу! Зараз же сповіщу командувача — і в роботу!

4

Входить Соболевський

Розенбах (бере телефонну слухавку). Галльо! Штаб головнокомандувача? Начрозвідки. Слухаю! (До Соболевського). Конвой готовий?

Соболевський. Готовий, пане полковнику!

Розенбах (біля телефону). Так. Слухаю, ваше превосходительство. Доношу, що Орлова заарештовано. Так. Сьогодні... Ні. Справді, помилка... Неймовірна схожість. Так, точно!.. Заарештував поручник Соболевський. Слухаю, Так, так... Чому, ваше превосходительство? Аджеж, ми... Слухаю! Слухаю! Буде виконано, ваше превосходительство! Щасливо zostаватися, ваше превосходительство! (Злісно шпурляє слухавку). У! Чорт!..

Соболевський. Що таке?

Розенбах (люто). У нас його відбирають.

Соболевський. Куди?

Розенбах. До капітана Тумановича. В особливу комісію.

Соболевський. Але ж свинство!

Розенбах. Річ відома: Туманович уже в великі люди лізе. Наволоч! З рук вириває! (До Орлова). Шкода, дуже шкода, пане Орлов! Вам дуже ща-

стити: доведеться відрядити вас до капітана Тумановича. Дуже шкода! Капітан — занадто європеець і через край додержується усяких там процесуальних норм. Нічого він вам не вдіє. Так і пустить вас у розход, не довідавшись ні чорта!.. А ми б із вас витягли: потихесеньку, полегесеньку, ніжно! Усе б висмоктали по краплинці!.. Нічого не вдієш: „скажи, враже, як пан каже“. Все ж до ранку погостюєте у нас. До ранку, бо вночі відряджати вас небезпечно: людина ви очайдушна. Шкода тільки, що не доведеться за „старого йолопа“ порахуватися! Поручнику! Відрядіть пана Орлова!

Соболевський (іде, викликає свищиком сторожу).

5

Входять вартові. Беруть Орлова в коло і виводять
(ТЕМРЯВА)

ЕПІЗОД ВОСЬМИЙ. ВЕЧІРКА

Кімната Марго. Вечір. М'яко-привабливе освітлення

1

Марго, Кулагін, його дружина, Терещенко, капітан Богатирьов, Станковський, Волконський, Іполіт Гулькін, Муза Аполонівна і гості. Перед відкриттям завіси чути чоловічий голос, що закінчує останню фразу якогось романсу під акомпаньямент піаніно.

Оплески

Голоси. Браво! Браво! Браво!

Кулагін. Чудовий голос! Прекрасний! Вам би батечку, в оперу! Й-богу!..

Співець. Ну, що ви, Петре Андрійовичу : в оперу... Так собі для хатнього вжитку ще с'як-так... От капітан це, справді, Шаляпін.

Капітан (відкашлявся).

Співець. Панове! Попросімо капітана заспівати. Голоси. Просимо! Просимо!..

Молодий чоловік з проділем. Ні, ні панове! Треба давати різноманітнішу програму. Не можна ж, щоб уряд два нумери співу. А у нас сьогодні ще такі нумери: перше — поезії Ігоря Северяніна, виконає Муза Аполонівна. Друге — мелодекламація, виконає відомий наш поет Іполіт Гулькін.

Гулькін (манірно). Не мелодекламація, а імпровізація „музична легкоплинність“.

Голоси. Просимо! Просимо! Браво!

Молодий чоловік з проділем. Далі. Капітан Богатирьов із своїм репертуаром. (Капітан відкашлюється). Поезії власного виробу (сміх) — Василько Терещенко. (Сміх).

Голоси. Браво, Васильку! Просимо!

Терещенко. Та ні, панове! Що це ви? Нічого подібного! І ніяких поезій у мене нема.

Голоси. Просимо! Просимо!

Молодий чоловік (повторює з притиском). Василько Терещенко!

Терещенко. Панове! Та нічого подібного!

Марго. Васильку! Ви неодмінно повинні читати! Панове, якщо Василько не буде читати, я відмовляюся брати участь у концерті.

Капітан. Прапорщику! Звольте підкорятися, а як ні, то я вас під арешт посаджу! (Сміх).

Станковський. Васильку, не смій розстроювати нашу королеву: вона і так сьогодні сумна.

Кулагін. Маргарито Миколаївно! Та годі бо вам турбуватися. Ще ж рано.

Голоси: — А в чім річ?

— Що таке?

Марго. Та нічого. Запевняю вас, — дурниці. Просто я трохи нездужаю сьогодні.

Кулагіна. Марго хвилюється, що й досі нема Леона Францовича. Це цілком зрозуміло: часи тривожні.

Марго. І зовсім ні: ані трішечки не хвилююся. Та й чого хвилюватися? Просто я стомилася.

Кулагін. Ех, голубонько, ка-зна що нерви. От як я Ганну Антонівну був узяв, мені просто ходу не було: на півгодини запізнився, дома — сльози, сум. Ну, раз я утяв таке: пішов уранці з дому. „Піду — кажу — газету купити“. Пішов і пропав. Аж за три доби тільки об'явився. Тут — гістерика, усе догори дрига, поліція вся на ногах, усі трупарні обшукано, а я у приятеля-діди́ча за п'ятнадцять верстов рибку вуджу. Відтоді всякі страхи як відворожено! Більш, як на добу, можу зникнути, і ніякого хвилювання. Отак і вам треба! (Сміх).

Молодий чоловік. Панове, подякуймо високоповажаному Петрові Андрійовичу за імпрровізаційний додаток до нашої програми — гумористичне оповідання — і провадьмо далі концерт. А насамкінець, панове, наша люба, незрівняна, чарівна господиня ошастить нас звуками свого божественного голосу і заспіває усе, що їй буде вгодно. А нам треба

тільки попросити, щоб проспівала вона яко мога більше! (Гучні вигуки на ознаку згоди й оплески).

Станковський. Красо! Янголе! Дозвольте!
(Цілує руку).

Марго. Гаразд. Я заспіваю... Тільки пробачте: я боюся, що сьогодні співатиму недобре: я, справді, яюсь не в собі.

Молодий чоловік. Панове! Концерт триває далі. Музо Аполонівно! Просимо.

Муза Аполонівна (проказує). Осінній Berceuse.

День алоسیз. Лимонолисный лес
Драприт стволы в туманную тунику.

Я в глушь иду под осени berceuse,
Беру грибы и горькую бруснику.

Кто мне сказал, что у меня есть муж
И трижды овесененный ребенок?
Ведь это — вздор! Ведь это просто чушь!
Ложусь в траву,
Теряя пять гребенок.

Поет душа по осени berceuse,
Надежно ждет и сладко-больно верит,
Что он придет, галантный мой Экссес,
Меня возьмет и девстенно озверит.

И, утолив мой алчущий инстинкт,
Вернет меня к моей безцельной яве,
Оставив мне незримый гиацинт,
Святее верб и хризантем лукавей.

Иду, иду под осени berceuse,
Не находя нигде от грезы места...

Мне хочется, щоб сгинул, щоб исчез
Тот дом, где я — замужняя невеста!

Оплески

Молодий Чоловік. Панове, відомий поет Іполіт Гулькін. Мелодекля... Пробачет! Імпровізація! (Звертається до Гулькіна). Як ви сказали: „Музична... музична...“

Гулькін (додав) ...легкоплінність“.

Молодий Чоловік. Так, так... Панове! „Музична легкоплінність“.

Гулькін (страшенно манірничав. Видержуючи велику паузу, сідає за рояль).

Ажурный тарантас, лазорево промчится
В экстазных всплесках бытия.
Мой дух везде витает нежной птицей,
И, как орел, взрезаю воздух я.

Из туч-коров дою я сливки страсти.
В штанах луны гуляю по земле.
Монокля-солнца режет глаз на части,
И я один в мореющейся мгле...

Утреет... Хруще звон бокала слышен...
И солнце мреет в плоской тишине.
Душа — поет романс надрывный тише.
Принцесу Савскую пришлите завтра мне!
(Пауза). Усе! (Замішання і мовчанка серед гостей).

Капітан (відкашлявся). Так-так...

Молодий чоловік. Капітан Богатирьов. Новий романс.

Капітан Богатирьов (відкашлюється). Панове!
Я проспівав романс: „Спите, орлы боевые!“ (Огледски.
Капітан співає під акомпаньямент піяніна)

Молодий чоловік. Юний поет — Василько
Терещенко.

Терещенко. Та ні ж бо, панове! Та нічого я не
читатиму. Що це таке, справді?

Марго (жартівливо - суворо) Васильку!

Станковський. Васильку, ти не лякайся! Ти
ж — геній. Ти дивись на Маргариту Миколаївну, і
це надаватиме тобі надхнення.

Терещенко (одчайдушно наважившись, виходить на
середину. Червоніє. Увесь у замішанні). „Родина“ (Павза. По-
чинає читати, страшенно хвилюючись і заїкаючись. Читає дуже
монотонно, як гімназист 2-ї класи).

Вспоили вы нас и вскормили,

Отчизны родные поля.

И мы беззаветно любили,

Тебя, святой Руси земля.

Мы жили мечтою счастливой:

Мечтою тебе посвятить

Души и ума все порывы

И потом тебя окрепить.

Тепер же грозний час боротьби настал

Коварний враг на нас напал.

И каждому, кто Руси сын,

На бой с врагом... На бой с врагом...

(Павза). Забув! (Розпачливо)

Усі добродушно сміються і гучно плещуть

Станковський (Голосно регочеться, підходить до Василька). Васильку! Це ж геніяльно! Дай я тебе оозцілую.

Терещенко (мало не плачучи). Та йди ти к бісу! І взагалі, пане ротмістре. . .

Марго. Васильку! Ідіть но до мене сюди. Сідайте сюди ось, поруч і не звертайте на ротмістра аніякісінької уваги.

Кулагіна. Панове! Пробачте, коли я порушу вашу програму, але мені так кортить сьогодні досхочу натішитися із співу Маргарити Миколаївни. Я дуже б просила, щоб вона заспівала щонебудь зараз поза чергою.

Голоси:— Просимо! Просимо!

— Просимо! . .

Марго. Даруйте, панове, але я співати багато не буду. Я заспіваю тільки невеличкий романс.

Голоси. Просимо! Просимо! Просимо!

Марго (підходить до піаніна, сідає, якусь хвилину думає і співає романс Рахманінова) „Полюбила я на печаль свою“

2

Підчас співу входить офіцер з газетою в руках

Офіцер. Панове!

Голоси:— Тихо! Тихо! . .

— Цсс! . . Що це ви?

Марго (зупиняє їх). Що таке? В чім річ?

Офіцер. Пардон! Пардон! Бога ради, пробачте. . . Але така незвичайна новина. Заарештовано Орлова. Славетного Орлова! Розумієте?

Голоси: — Що? Що?

— Коли?

— Хто? Орлов?! Не може бути!

Офіцер (показує газету). От! Офіційне повідомлення.

Марго (хутко вихоплює йому з рук газету. Скинула оком, віддає назад). Бодай вас. . . Ви так гукнули, що я трохи не зомліла. Панове, пробачте! Я на хвилиночку до себе.

Голоси: — Будь ласка!

— Бога ради!

— А чого ж! Будь ласка! Будь ласка!

Марго. Але концерт і далі йде, панове. Я ще співатиму.

Голоси: — Браво, браво!

— Браво! Просимо!

Марго (іде).

3

Офіцера оточують, розпитують

Станковський. Та хто ж його заарештував?

Голоси. Та кажіть уже швидше, Марков!

Офіцер. Панове! Панове! Одну хвилинку. . .

Зараз розкажу про все.

Голоси: — Читайте газету вголос!

— Авжеж! Авжеж!

— Читай, Марков!

Офіцер. У газеті, панове, дуже коротко. От воно: „Учора ввечері біля залізничної колії на вокзалі офіцерський патруль заарештував добре відомого у нашому місті героя червоного терору Орлова“. . . А ось і докладніше. Удень сьогодні стрів я Черва-

ченка. Він був саме у патрулі. Розумієте? От мерзота... Хотів утекти у вантажному вагоні поїздом, що вирушав на північ по піхоту. Перебрався на селянина, ніби з Юзівки у кооперативній справі приїхав. Документів нема. А за ним іще зранку, виявляється, один шпиг із контррозвідки стежив. Присягою присягається: Орлов!.. „По бороді—каже—пізнав“. Ну, його, голубчика, на вокзал. Там його іще два чоловіка пізнали. Ну, і гайда, хлопче! Не догадався, дурень, бороду поголити. Конспіратори!

Голоси: — Оце так здорово!

— От так молодець!

Кулагін. Слава, тобі, господи!

Голоси. Уявляю, як тепер у контррозвідці казаться! Соболевський, певне, пальці собі кусає. А Розенбах, напевне, аж танцює. Вони ж один одного терпіти не можуть.

— Так. Соболевському тепер край!

Молодий чоловік. Панове! Ну, годі вже про Орлова. Заарештували, і хвалить бога. Панове, поки Маргарита Миколаївна не повернеться, пропону танці.

Голоси: — Браво! Чудово!

— Станковський, мазурку!

— Та хто ж з мазурки починає? (Хтось починає грати вальс. Танці. Дзвінок. Павза.)

4

Соболевський (входить з офіцером і з двома солдатами до хазяїв). Панове, пробачте! Мені треба бачити мадам Кутюр'є,

Терещенко. Вона пішла до себе: нездужає трохи. Вона зараз повинна вийти.

Соболевський. Де її кімната?

Кулагіна (розгублено). Сюди от... Будь ласка! (Звертаючись до всіх). Панове! Що це таке?... (Виходить з Соболевським в коридор).

5

Голоси: — В чім річ?

— Не зрозуміло. Чого раптом Соболевський?

— Що це? Арешт?!

— Та ні... Дурниці.

— Чорт-зна, що за дурниці такі!

Мовчанка

6

Соболевський (виходить з Кулагіним).

Голоси: — Що трапилося, Соболевський?

— Що таке? Чого така офіційність?!

— В чім річ?

Соболевський (кожне слово карбуючи). Річ у тім, що Маргарита Миколаївна Кутюр'є, жінка товариша Орлова, встигла втекти! (Павза).

Кулагін. Ах, я — старий дурень!

Соболевський. Перечити не стану! (Круто повернувся, пішов).

Німа сцена

ЗАВІСА

ЕПІЗОД ДЕВ'ЯТИЙ. УТЕЧА

1

Коридор і кабінет у Тумановича. Орлов сидить на лаві.
Обабіч вартові. Біля них прапорщик Терещенко

Терещенко. І як же це надало вам, Леоне Францовичу, отак ускочити? Ай-ай!

Орлов. Дарма. Трапляється... Я тут довго не засиджуся.

Терещенко. Що? Ви хочете втекти?! Ну, в нас не втечете! (З юнацьким запалом). У нас справа дуже міцна. Зараз доложу про вас капітанові Тумановичеві. (Іде до дверей кабінету).

Орлов (хотів звестись).

Вартовий (хапає його за плече). Ані з місця! Смирно, сволоч!

Терещенко (стукає).

Туманович. Ввійдіть.

2

Терещенко (входить). Пане капітане, заарештованого приставлено згідно з вашим наказом.

Туманович. Введіть його і, будь ласка, самі.

Учора салдати насмерділи цілий кабінет махоркою, а я цього аромату не терплю.

Терещенко виходить до Орлова, салдати підводяться з лавки

Терещенко. Я сам одведу. Будь ласка, пане Орлов! (Оглядає гвинтівку). Бачте, яка почесна сторожа! Капітан наказав. Ну, як ви: не надумали ще втікати?

Орлов. Щоб зробити вам втіху, постараюсь не затриматися.

Терещенко. Ах, хотілося б мені подивитись. Ви знаєте, — між нами! — їй-богу, я навіть хотів би, щоб у вас це вийшло. Здорово ви удавали з себе француза! Я дуже люблю такі витівки!

Орлов (розсміявся). Гаразд. Я не піду проти вашого бажання. Будете вдоволені.

Терещенко. Ходіть! (Вводить Орлова у Тумановичів кабінет).

Туманович. Вийдіть і станьте за дверима. (Терещенко виходить). Ви — Орлов?

3

Орлов (бере стілець, сідав, мовчить).

Туманович. Я, здається, не запрошував вас сідати.

Орлов. Плювати я хотів на ваше запрошення. Я зморився.

Туманович. Я міг би примусити вас поважати мої вимоги, хоча це не має значіння. Будь ласка, відповідайте. Ви — Орлов?

Орлов. Щоб уникнути зайвої балаканини, вважаю

за потрібне довести до вашого відому, що ні на які запитання відповідати я не буду. Даремно турбуєтесь.

Туманович. Це я передбачав. Єдине, чого судова влада від вас сподівається, це — деякої допомоги. Ми, крім вас, заарештували ще кілька співробітників із губчека. Частину їх захопили на ешелоні, що пішов був уранці, коли ми брали місто. Щоб розібратися серед матеріялу обвинувачення, вважаємо за потрібне ознайомити вас з ним. І ви, сподіваюсь, не відмовитеся сповістити, де в ньому факти, а де вигадка.

Орлов. Не клопочіться, капітане. Я не маю найменшого бажання ознайомлюватися з цим матеріялом.

Туманович. Але ж почекайте, пане Орлов. Можуть бути помилки: час сумбурний, перевірити факти немає змоги. Отже, установивши, де правда, де брехня, ви зможете полегшити долю тих ваших співробітників, що над ними тяжить неправильне обвинувачення.

Орлов. Мені дуже шкода, капітане, що я завдаю вам такого жалю, але невже думаєте ви спіймати мене на цей гачок? Усі обвинувачення, що я їх відкидатиму, звичайно, ви вважатимете за дійсність. Я думав, ви мислите логічніше.

Туманович. Гаразд. Значить, ви нічого не скажете? Тоді я перейду до справи, що цікавить мене особисто. Досі мені доводилося мати справу з двома категоріями ваших однодумців. Перша — дрібний кримінальний елемент, що у підтримуванні вашого режиму вбачає якнайзручніший засіб до легкої поживи. Друга — колишні люди фі-

зичної праці, здебільшого хлопці непогані, але до безглуздя сп'янілі від ваших обіцянок: запаморочений народ. І ті, і ці мало цікаві. У вашій особі вперше довелося мені натрапити на неабиякого теоретика і практика вашого режиму, і я ніяк не виясню гаразд собі, до якої категорії належите ви, провідники і вожді?

Орлов. Мене також цікавить: до якої категорії вашого режиму застосувати вас, капітане: до великокримінальної чи дурнів?

Туманович. Одну хвилину... Мені хочеться знати... Вірте мені, це дуже важливо: чи, справді вірите ви у те, що ваші гасла можна здійснити, чи це — безпардонний авантуризм?

Орлов. Це ви дізнаєте незабаром, пане капітане, з власного досвіду тут же, у цьому місті, коли каміння з бруку стрілятиме на вас.

Туманович (хутко). Виходить, організація ваша тут і тепер працює?

Орлов (посміхаючись). Хочете впіймате на слові? (Серйозно). Так, капітане! Працює і працюватиме. Хочете знати, де вона? У будинках, на вулицях, у повітрі, в одних от стінах... у сукні на вашому столі! Не дивіться на сукно так перелякано. Нашої організації не побачите. Ці — каміння, вапно, сукно просякнені потом і кров'ю тих, хто їх робив, і вони смертельно ненавидять. Так, ці мертві речі — живі, і смертельно ненавидять тих, кому вони повинні служити! І вони знищать вас! Вони повернуться до своїх справжніх господарів-творців. Це буде ваш останній день!

Туманович (із зацікавленням дивлячись на Орлова). А ви добре говорите, пане Орлов! Ви, певне, умієте захоплювати масу. Я чую в вас справжній вогонь і велику внутрішню силу. З погляду моїх переконань ви заслужили на смерть. Гадаю, ви сказали б мені теж саме, якби я був у ваших руках. Око за око, зуб за зуб. Але, поважаючи вашу неабияку особистість, я докладаю всієї сили, щоб смерть вам була легка. Я міг би негайно, вважаючи на те, що ви відмовилися давати свідчення, відрядити вас на катування полковникові Розенбахові. Але ви — Орлов. А от переді мною і випис з агентурних відомостей: Орлов Дмитро. Партієць з 1906-го року. Фанатичний. Величезна холонокровність. Сміливий аж до грубіяництва. Надзвичайно небезпечний агітатор. Виключна чесність. Бачите, як докладно? А тепер розпишіться, що ви читали слідчий висновок.

Орлов. Та й тільки? А як я не хочу?!

Туманович. Як хочете. Це потрібно з формальних причин.

Орлов (підписує). Усе?

Туманович. Усе (дзвінок). Прапорщик, виведіть заарештованого.

Орлов і Терещенко виходять у коридор. Орлов раптово вириває в офіцера гвинтівку і наставляє до горла багнет

Орлов. Мовчати! Ні звука! Веди до виходу або подохнеш!

Терещенко (шепочучи)... На вулиці вартові.

Орлов. Веди у двір! Хотів бачити, як утечу? Маєш!

Терещенко (підходить до однієї з дверей). Тут!
Відчиняє двері, видно вбиральню. Терещенко вбігає туди і хутко
зачиняє двері

Орлов (сам у півтемному коридорі, не знаючи, куди
йти).

Терещенко (з нагана двічі стріляє через двері).

Орлов (люто). Ах сволота! Так здихай же! (Ви-
пускає з гвинтівки чотири набої через двері. Чути топотіння
ногами, стукіт дверима).

4

У коридор вбігають офіцер і салдати. Хапають Орлова, кидають
на підлогу

Голос. Вірьовку! Вірьовку тягни!..

Високий офіцер. Де Терещенко?

Голос:— Чорт його зна! Ні чорта не розбереш:
поночі.

— Мабуть, він його рішив.

Високий офіцер. У кого сірники?

Голос:— На запальничку!

— Нема ніде.

— Та він у ватері! Диви, двері прострелені.

Високий офіцер. Ах, ти чорт! Забив хлопця!

Сіпає двері. Двері відчиняються

5

Терещенко сидить на баку з водою, простягнувши руку з наганом

Терещенко (безглуздо). Госпо - по... милуй. Гос -
помилуй. Гос - помилуй.

Високий офіцер. Очманів хлопець. Терещенко, та злязь чорт би тебе забрав!

Орлов (зв'язаний. Прихилився до стіни, дико регочеться).

Г о л о с. Здорово! Той там. А цей тут.

Т у м а н о в и ч (виходить). В чім річ? Що ви тут вовтузитеся? Зніміть прапорщика з його фортеці. Молодець! Догадався на бак вилізти. Орлова до мене. (Іде в кабінет. Два офіцери попід руки вводять Орлова). Посадіть на стілець. Можете йти... Так от що? Тікати надумали? Таки, видно, доведеться біля вас попоходити Розенбахові. Я передаю вас у його розпорядження.

О р л о в. Ідіть ви к чорту!

Т у м а н о в и ч. Ні. Я зовсім... (Телефонний дзвінок)
Слухаю. Я. Чого ж ви в такий час? Генерал Черняков? У полон?! Під Михайлівським хутором?! Так. Пропонують виміняти на Орлова?! Передай його превосходительству, що для обміну когось іншого знайдемо. А щодо обміну на Орлова я протестую ка-те-го-рично! Гаразд. Доложили? Я жду.. (До Орлова). Тепер я категорично обстоюватиму, щоб вас найшвидше зліквідували!

О р л о в. Надзвичайно вам вдячний! (Телефонний дзвінок).

Т у м а н о в и ч. Так. Слухаю. Так. Я так і думав... Зараз буде зроблено. Так. Так... До побачення. Ні, у театр не поїду. Не до того... (Кладе телефонну слухавку). Генерал затвердив постанову віддати вас до воєнно-польового суду!

О р л о в. Падлюка!

(ТЕМРЯВА)

ЕПІЗОД ДЕСЯТИЙ. МАРГО ДІЙШЛА ДО ТОЧКИ

1

За сценою дзвінок

Семенухін (пропускаючи Беллу вперед, входить у приймальню). Белла?! Яким вітром? Трапилося щось?!

Белла. Орлов!..

Семенухін. Цсс!.. Тихо!.. Ходімо в кабінет. (Проходять у кабінет). Ну, в чім річ?

Белла. Орлова заарештовано!..

Семенухін (шпарко хапає її за руку).

Белла. Ой, боляче!

Семенухін (випускає руку. Глухо, люто). Де? Як?

Белла (дає йому газету). Я нічого не знаю. Тут якесь непорозуміння. От газета. Сказано: „вчора“, але він сьогодні вранці був дома. Я не розумію. Він сказав, що буде вдома о сьомій вечора. У мене була сьогодні вечірка. Прибіг один офіцер і приніс газету. Я на хвилину пішла в свою кімнату і кинула до вас.

Семенухін (шпурляє газету). Я це читав. Після цього він був у мене тут. Він іще вчора знав про арешт цього Орлова.

Белла. Він знав?... І нічого мені не сказав?! Чого ж він нічого мені не сказав?

Семенухін. Мабуть, за нерви ваші клопотався. Бачите, он що з вами діється.

Белла. Семенухін. Ні! Тут щось не так. Бога ради, підіть, довідайтесь, що з ним!

Семенухін. Та нічого з ним. Заарештували когось іншого. Він сам мені про це докладно розповідав.

Белла. Ні, ні! Я чую. Розумієте, Семенухін, чую, що з ним щось скоїлось!..

Семенухін. Та нічого ви не чуєте. У вас, Белло, нерви чорт зна які! Повторюю вам ще раз, що це газетне сповіщення не про нього. Ну, от що: до себе вам, звісно, повертатися не можна. Залишайтеся у мене. Ляжте і заспокойтеся.

Белла. Семенухін. Ви — дерево. Машина... Я не можу! Зрозумійте ви: не можу я зносити цієї непевності! Зрозумійте: я люблю його. Заради нього ладна я піти й піду на смерть. Я люблю його, Семенухін. З ним скоїлося щось. Я чую це... Ось тут! Тут!.. (Ридає).

Семенухін. Фу, ти... Ну, заспокойтеся, чорт би вас забрав з вашими нервами, з вашою сентиментальністю! Ну, гаразд. Я йду (Бере пальто, перевіряє револьвер. Одягає пальто в один рукав і в такій позі спинається). А, може... Ні! Неможливо! А що як... наважився... попався?.. Чорт! (Рішуче). Я йду, Белло! (Іде).

2

Белла. Нічого не сказав. Чому? Я чую, що скоїлося щось страшне, непоправне. Семенухін хотів заспокоїти мене. Удавав, що він спокійний, але я бачила, як він раптом замислився, аж почорнів увесь. Сповідання в газеті не про нього, але його за-

арештовано. Я це знаю напевне. Нічого не сказав мені, значить, було щось, якась страшна небезпека... Він сказав мені тільки про Соболевського, що знав його по Севастополю й хоче використати цю зустріч... А головного не сказав. Ех, Дмитре, Дмитре! Ні просто Белла, ні товаришка Белла ніколи для тебе не існувала... (Павза). Але що ж робити? Якщо його заарештовано, він мусить бути там у контррозвідці... Бігти туди, до Соболевського?... Просити... благати... піти на все?... Та хоча б я навіть такою ціною вирядувала його, що він сказав би? Нічого, крім кількох образливих і жорстоких фраз. А може, він і сказав би навіть, що це зрада нашої спільної справи. „Наша спільна справа!“ Усе, все вмерло... Аж, моторошно! Усе байдуже, усе гидке. Усі бездушні, жорстокі, як звірі... і ці, і ті... Розенбах, Соболевський, Семенухін, товариш Орлов... (Сміється). Ах, Дмитре, ти знищив мені все! І ти сам винний, що тепер для мене немає більш ні „нашої справи“, ні партії, нічого. А така я непотрібна нікому. Якби хоч трошечки кохання, трошки ласки... Кохання — велика сила, Дмитре: не менша, ніж сила волі... (Павза). Так... Кінець! Мертвий ти чи живий, я більше тобі непотрібна. (Підходить до шафи з медикаментами, перебирає слоїчки; бере один, відкорковує його і поволі випиває отруту. Сідає в крісло, сидить нерухомо, заплющивши очі, загорнувшись у хустку).

ЕКРАН

Пишу, запалюючи сірники. Освітлення ніякого. Навряд чи потраплять до тебе ці листочки. На вся-

кий випадок... Костю! Пам'ятаєш сьогодні... розмову. Ти думаєш: не додержав слова? Дурниці. Як я спалахнув був, як дурень, уже забув. Попався випадково, як йолоп. Спіймав Соболевський. Випадково зустрів його у ресторані. Не стримався. Потягло, як комаря на огонь. Він запропонував їхати з ним у розвідку. Поїхав. Думав: він п'яний. Витягну з нього все. Ускочив. Дешево не віддам себе! Ще не все втрачено. Майже певний. Скоро побачимось, і пишу так, на всякий випадок. Не забудь же про Соболевського! В останні хвилини організуй, щоб не втік. Чудовий актор. Доля Белли... гарна дівчина, але експансивна. Справжньої партійки з неї не вийде. Коли й вона попалася, доклади всієї сили, щоб визволити. Сірників уже нема. Питьма єгипетська...

(СВІТАЛО)

Белла сидить у кріслі у тій же самій позі, що й сиділа. За дверима чути голоси. Входить Семенухін, перший і другий підпільники. Белла кидається назустріч

Белла. Ну?

Семенухін. Орлова заарештувала контррозвідка. Соболевський...

Белла (скрикнула, похигнулася. Її підтримали, поклали на канапу).

Перший підпільник. А дай, Костю, води!

Другий. Або нашатирю.

Семенухін (проходить у кабінет). Розстібніть комір. (Семенухін повертається з кабінету). От іще. (Дає Беллі нюхати нашатир). Так... очутилася.

Белла (ридає, поволі заспокоюється).

Семенухін. Ну, так от: відкриваю засідання п'ятірки. Орлова нема.

Белла (поволі підводиться. Нерухомі очі. Хутко підносить до рота слоїчок і п'є. Опускається на канапу). Митю, любий, рідний мій, коханий!.. Митрюсю...

Семенухін (біля столу). Так от, товариші, ми повинні начально обміркувати питання про те, що треба зробити, щоб провадити далі роботу, що її розпочав Орлов. Це — поперше. Подруге, нам треба з'ясувати, як ми поставимося до самого факту арешту Орлова. Почну з другого.

Перший підпільник. Як до факту арешту?

Семенухін. Дуже просто. Орлова більше немає — ні для мене, ні для вас, ні для партії. Орлов зрадив.

Перший. Як зрадив?

Другий. Семенухін, що це ти справді?

Семенухін. Сьогодні вранці був він у мене і говорив якимсь не властивим йому тоном, що треба врятувати отого свого двійника. Я категорично заявив йому, що це — ка-зна що, що він не має права важити собою і справою партії. Особливо тепер, у такий відповідальний момент, коли його чітка робота потрібна нам, щоб урятувати не одного, а тисячі людей. Я категорично заборонив йому ім'ям ревкому ухилитися від своєї безпосередньої лінії і йти слизьким, небезпечним шляхом, установаючи зв'язок з контррозвідкою через Соболевського.

Перший. І ти гадаєш...

Семенухін. Так. Я гадаю. Я певний, що він мене не послухався. Сьогодні він був у ресторані

з Соболевським. Товариш Корш бачив їх укупі. Він зважився, наробив дурниць, кінець - кінцем, попався.

Другий. Орлов не міг цього зробити! Він не міг так по-дурному захопитися своїм настроєм, втратити обережність і забути про ту велетенську відповідальність, яку поклав на нього ревком. Крім того, ми ж не знаємо, як відбулася насправді ця зустріч, чому вона сталася, як його заарештували. Я гадаю, Костю, що твоє ставлення до арешту Орлова трохи скоростигле.

Перший. Еге. І я гадаю, що... (Белла зсувається з канапи на підлогу. Стукнулася. Усі повертаються).

Голоси:— Що таке? Що з нею?

— Белла! (Підіймають її, кладуть на канапу).

Семенухін (нахиляється і підіймає з підлоги слоїчок).
Морфій!

Перший. Треба швидше по лікаря!

Семенухін Не пособить. Від цієї дози поліг би з десяток людей. Та й пізно вже.

Другий (мацає пульс). Так... Пізно... (Павза).

Перший. Що ж робити?

Семенухін. Усе це так і мусіло було бути: гниле завжди буде гниле! Ніколи не вірив я в оці вилазки у партію з буржуазних родин. Я не раз казав про це Орлову, і не помилився. Товариші! Справа про Беллу буде третім питанням у порядку денному. Засідання п'ятір.... (подивився на Беллу. Твердо)... трійки триває далі.

(ТЕМРЯВА)

ЕПІЗОД ОДИНАДЦЯТИЙ. ЖИТТЯ ЗА ЖИТТЯ!

Одиночна камера. Темно

• 1

Орлов (запалює сірник, що освітлює йому обличчя. Пише. Сірник догоряє). Останній! (Кинув порожню коробку. Кілька секунд абсолютної темряви. Чути кроки. Відчиняються двері).

2

Соболевський (на порозі з ліхтарем. Повертаючись назад). П'яту й шосту камери вивести негайно. Решту через десять хвилин. Зараз же почати вантажити. Насамперед документи. Що не встигнете навантажити, спалить. Через годину бути на колесах!

Голос. Пане поручнику, я гадаю...

Соболевський. Несміти гадати! Евакуювати в'язницю доручено мені, й за неї відповідаю я. Звольте виконувати!

Голос. Слухаю.

Соболевський. Машину подати за десять хвилин!

Голос. Есть!

Соболевський (підходить до Орлова, становить ліхтар). Отже, товаришу Орлов, ми з вами ще раз стрілися. Ви, сподіваюся, пробачите, що я на кілька хвилин відірву вас від філософування на тему про долю російської революції, але ж я, далебі, не міг не дати собі втіхи особисто сповістити вас, що сьогодні вас розстріляють.

Орлов. Що, це ви особисто з'явилися виконати вирок?

Соболевський. Ви майже вгадали. Звичайно, куди приємніше було б побалакати з вами докладніш, але, на жаль, доводиться зліквідувати вас негайно. Однак, я маю ще хвилин з десять. Постараймося, пане Орлов, провести їх, як добрі приятелі. Ви можете бути цілком спокійні що до вашої дружини (а тим паче до вас) я ставився якнайуважливіше. Аджеж так? а прогос. Її заарештовано (Орлов ворухнувся) і напевне розстріляють. (За сценою сухий випал. Соболевський дослухається). А, може, уже й розстріляли. А шкода. Приємна пані! Ви знаєте, у мене в кабінеті відбули ми з нею тет-а-тет кілька приємних хвилин. Дуже, дуже приємна пані! Була розмова і про вас, мсьє Кутюр'є. Але, здається, вас це мало цікавить, пане Орлов?

Орлов. Слухай ти, негіднику! До чого уся ця дурна балаканина? Кінчай швидше свою мерзенну справу!

Соболевський. Не хвилюйтеся, пане Орлов! (Подивився на годинник). Я маю ще п'ять хвилин. І потім я гадав, що розмова про вашу дружину — тема досить цікава.

Орлов. Є теми куди цікавіші. До того ж задля нас обох.

Соболевський. Наприклад?

Орлов (глузливо). Наприклад, ваша евакуація.

Соболевський. Евакуація? Що ж. Побалакаймо і про евакуацію. Ви зловтішаєтеся?

Орлов. Ні. Просто радію.

Соболевський. Даремно. Ви — людина, їй богу, не дурна і чудово розумієте, що ця тимчасова зміна щастя не більш, як маленький епізод.

Орлов (зареготав у лице Соболевському).

Соболевський (скочив). Так! Епізод у тій велетенській боротьбі людини з хамом, що її називаєте ви революцією. А ми... (Насмішкувато). А втім, з моєю теорією ви знайомі. Пам'ятаєте, в Олімпі... На жаль, тільки з теорією. Чи не вгодно цигарку? (Пропонує цигарницю. Орлов хапає його за руку. Хвилину триває боротьба. Ударом кулака Орлов звалює Соболевського на підлогу, кидається на нього. Однією рукою держить за горло, другою витягає з кобури револьвер. Зіскакує і задкує, скерувавши револьвер на Соболевського. Соболевський зводиться, робить рух до Орлова).

Орлов. Ну?... (Загрозливо). Ані пари з вуст!

Соболевський (після павзи, опанувавши себе. Іронічно). Ну, а далі що?

Орлов. Тільки писни, хекну тебе, як собаку!

Соболевський (сідає). Звольте.

Орлов. Слухай, ти! Хочеш: життя за життя?

Соболевський. Цебто?

Орлов. Давай шинелю, кашкет! Хутко. Залишайся тут. Або я стрілятиму! Ясно?

Соболевський. Цілком! (Павза). Але мені здається...

Орлов. Годі! Я лічу до трьох. Раз! Два... Три!

Соболевський (скидає шинелю, намагаючись стягти її якнайповільніше. Кидає до Орлова. Орлов одягає один, потім другий рукав, передаючи револьвер із руки в руку. Соболевський скидає кашкет).

Соболевський (злісно. Стиха). Переграв... Сволото! Іди!

Орлов. Я маю дві хвилини, поки подадуть вашу машину. Вона мені згодиться. Слухайте ви, поручнику Корнев (ворухнувся Соболевський) Так, так, так!.. Я давно впізнав тебе. Ще тоді, коли ми стрілися на концерті. Я насилу стримався, щоб не випустити в тебе всі сім набоїв з цього револьвера. З цього самого револьвера, що з нього ти перед моїми очима розстріляв у Севастополі Олега. Пам'ятаєш, гаде? Але я мушу йти туди, до своїх товаришів: там мене чекають, щоб не дати втекти вашій наволочі. Але ми розрахуємося і дуже хутко. (Іде до дверей. За дверима тупіт віг, голоси, стукіт у двері).

Голос шофера. Пане поручнику! Машину подано!

Орлов. Іду.

Соболевський (коли Орлов підходить до дверей, гукає). Не пускайте! Стріляйте! Це — Орлов!

Орлов. Ну, так здихай же, мерзото! (Стріляє).

Соболевський (падає. Двері відчиняються).

3

Вбігає офіцер і салдати

Голоси. Що таке?

Орлов. Я пристрелив цю сволоту! Прибрати! Шофер!

Шофер. Єсть!

Орлов. Повним ходом на тридцять другу верству!

Шофер. Єсть!

Орлов (виходить).

Офіцер (бере ліхтар, підходить до трупа, присвілює. Відскакує). Соболевський! Орлов його застрелив! Утік! (Кидається до дверей). Затримати! Стріляйте! (Всі кидаються за ним. Офіцер витягає револьвер, біжучи, стріляє крізь двері. Кілька пострілів за дверима. Різкий гудок і шум мотора: автомобіль поїхав).

Далеко десь канонада

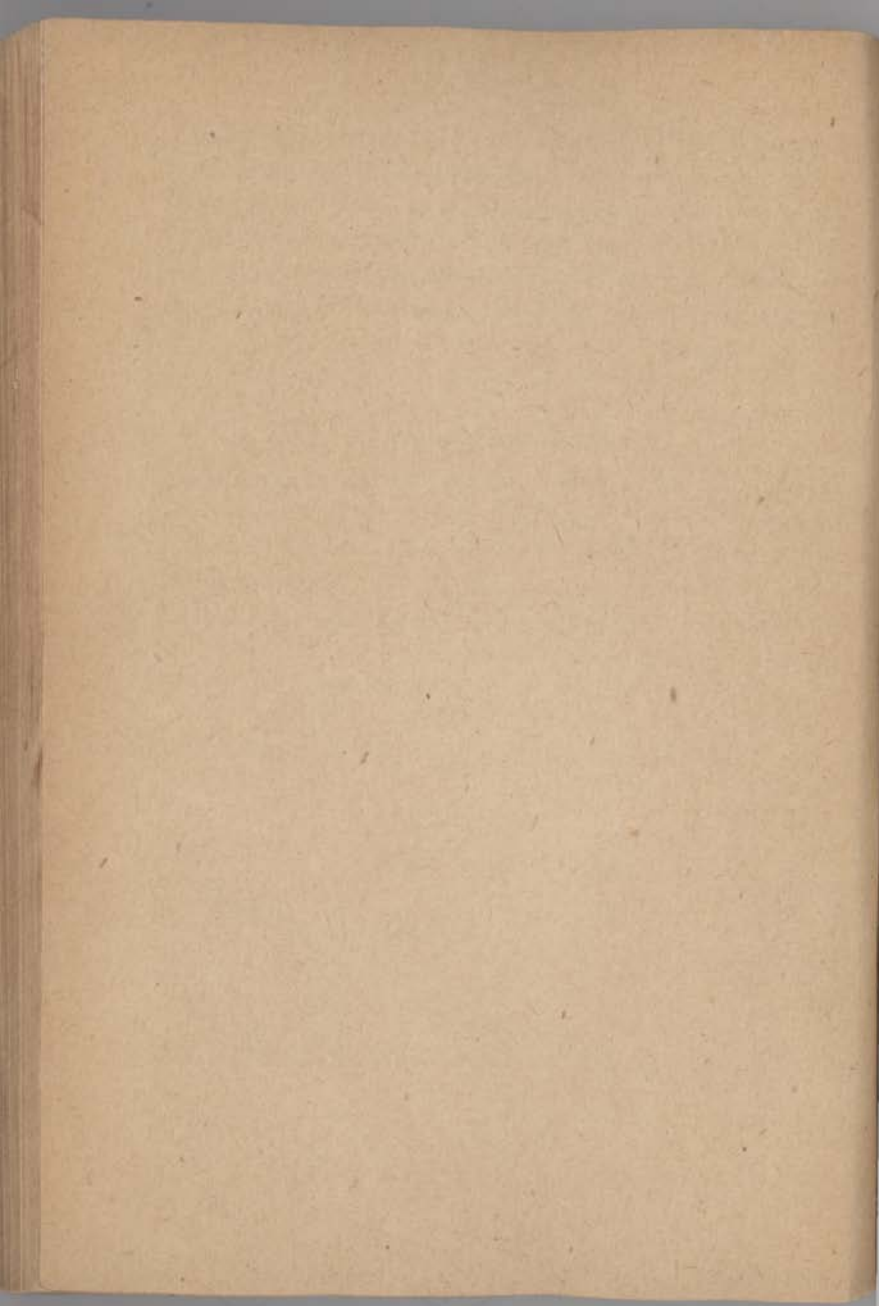
Розенбах (за дверима). Зараз же навздогін дві машини! Хутко! Чорт!..

Голос. Усі машини в розгоні.

Розенбах (з'являючися на порозі). У! бовдури! Розстріляю! (Підбігає до трупу Соболевського). Дурень! Дурень! (Задихаючись). Пси - хо - ло - г!..

ЗАВІСА

	Стор.
Режисерські уваги до поставлення п'єси	5
Дієві особи	9
Пролог	12
Дія перша	13
Дія друга	30
Дія третя	52
Дія четверта	76

